

<http://www.archive.org/details/danielincriticsd00anderich>

Daniël in de leeuwenkuil van de critici

Een weerwoord

op

"Book of Daniel" van decaan Farrar

door

Robert Anderson, L.L.D.

**Advocaat van strafrecht;
Assistent politiecommissaris van Metropolis**

**William Blackwood & Zonen
Edinburgh en Londen
1845**

Voorwoord

De pennenstrijd over Daniël werd tot nog toe beschouwd als een aan filologen voorbehouden specialiteit. Wie anders zou bekwaam zijn om te beslissen in welk tijdperk een bepaald deel van de Hebreeuwse Schrift moet worden geplaatst? Deze veronderstelling is echter gebaseerd op een drogreden. Dit hele vraagstuk draait slechts om één heel eenvoudige kwestie – “Bestond het boek Daniël al vóór de dagen van Antiochus?”. Als deze vraag bevestigend wordt beantwoord, dan is het profetische karakter ervan onmiskenbaar; en dit houdt dan tevens in dat dit boek door Daniël tijdens de ballingschap is geschreven.

Een vraagstuk als dit vereist in essentie een juridisch onderzoek. Een ervaren rechter en een intelligente jury, gewend om elkaar tegensprekende getuigenissen te wikken en te wegen, zouden hierbij geschiktere beoordelaars zijn dan enige commissie van specialisten, hoe geleerd ook. De filoloog kan hieraan maar gedeeltelijk een bijdrage leveren en dan nog in geen geval het belangrijkste deel van het benodigde bewijsmateriaal.

Als een bepaald op zichzelf staand en met zekerheid vastgesteld feit, niet overeenkomt met de door de specialisten verdedigde theorieën, dan zal het vastgestelde feit moeten prevaleren. Maar de specialist is spreekwoordelijk te laks om deze feiten te erkennen. Over welk onderwerp het onderzoek ook gaat, hij is geneigd om het belang van zijn eigen testimonium te overdrijven en ongeduldig te reageren als tegengesteld bewijsmateriaal met dezelfde nadruk naar voren kan worden gebracht. Deze geneigdheid is bovendien nergens nadrukkelijker aanwezig, dan bij degenen die erop uit zijn om te critiseren.

Hierin ligt voor schijver dezes dan ook het excuus voor het schrijven van dit boekje. Gewend als hij is aan het behandelen van bewijsstukken uit juist zulke moeilijke en ingewikkelde onderzoeken, heeft hij zich voorgenomen om het vraagstuk over de echtheid van het bijbelboek Daniël zelf te onderzoeken. En hij waagt het om te denken dat geen enkele kundige rechter tot een andere conclusie zou kunnen komen dan die, welke hij in dit boekje heeft vastgelegd – namelijk dat de aanklacht die de “Hogere Schriftkritiek” tegen dit gedeelte van de Schrift heeft ingediend, niet kan worden onderbouwd. Toch is de schijnbare volledigheid van de kwaadwillige bewijsvoering die wordt aangedragen om deze aanklacht te ondersteunen, zo overweldigend, dat mensen die niet gewend zijn aan judiciële onderzoeken direct geneigd zijn om een afwijzende veroordeling te aanvaarden. Maar, om in dezelfde trant van spreken te blijven, deze bewijsvoering blijkt onder kruisverhoor geen stand te houden. Bij verhoring van de tegenzijde, door de “Hogere Schriftkritiek” volkomen genegeerd, blijkt het gewicht van de bewijsvoering ten gunste van het boek Daniël overweldigend te zijn.

Een voorbeeld van de toon en wijze waarop hierop wordt gereageerd, vindt men in het recente werk¹ van de Decaan van Canterbury. Het aanvallende karakter daarvan wordt natuurlijk veroorzaakt door een verdedigende houding. Een andere manier van benaderen – zoals bijvoorbeeld door professor Driver of professor Cheyne, beiden verdacht gematigd en billijk – moet uitnodigen tot discussiëren in een filosofische en kalme toonzetting. Maar om zo’n geesteshouding te handhaven, als het gaat over het bijbelboek waarover wij spreken, zou gebrek aan moreel besef aan het licht brengen.

Wat betreft de mankementen die het onderhavige geschrift kenmerken, kan schijver dezes slechts een beroep doen op het geduld van de lezer. In een leven, vooral gedreven door passievolle arbeid, worden de uren die normaal gesproken zijn bedoeld voor ontspanning of rust, maar zelden ook daaraan gewijd. Maar voor nu wordt dit resultaat misschien aanvaard, totdat een waardiger pen zal voorzien in de behoefte, die door het boek van dr. Farrar is ontstaan.

Alleen het volgende moet nog vermeld worden: deze bladzijden zijn gebaseerd op een artikel van schijver dezes, gepubliceerd in Blackwood’s Magazine in april 1895.

39 Linden Gardens, W., 14 oktober 1895

1 The Expositor’s Bible: *The Book of Daniel*. Door F.W. Farrar, D.D., F.R.S. (Hodder & Stoughton. 1895)

Daniël in de leeuwenkuil van de Critici

Hoofdstuk I

Tegenwoordig staat "Hogere Schriftkritiek" bij alle "kenners", bij "mensen met onderscheidingsvermogen", in hoog aanzien. En onderscheidingsvermogen is een eigenschap die zelfs de meest geestelozen der mensen zichzelf graag toeschrijven. Men kan veilig aannemen dat onder diegenen, die stellig beweren geen geloof te hechten aan de visioenen van Daniël, er niemand is die zich met echte interesse in het onderwerp heeft verdiept. De literatuur over dit onderwerp is op z'n zachtst gezegd saai om te lezen en het onderzoeken ervan vereist een combinatie van kwaliteiten die relatief zeldzaam is. Een recensie in een tijdschrift over één of andere zwaarwichtige verhandeling erover, of een lichtzinnige bespreking ervan door een populaire prediker, is voor de meeste mensen genoeg. Van de Duitse literatuur over deze polemieken weet men niets af en de geschriften van geleerden zoals professor Driver uit Oxford, vallen in het geheel niet in de smaak en gaan hen waarschijnlijk boven hun pet.

Het boek van decaan Farrar, "Book of Daniel", zal daarom aan een alom gevoelde behoefte voldoen. Door geleerden zal het zeker worden genegeerd en de meerderheid van serieuze theologen zal dit boek betreuren; maar het zal voor "jan met de pet" een geldig excuus zijn voor zijn ongeloof. De bekrompenheid waarmee geleerdheid, zowel als onwetendheid, de nadruk legt op slechts één kant van deze kwestie, met uitsluiting van al het andere, ontheft hem van de slaapverwekkende taak over dit onderwerp zelf na te denken; en de geleerddoenerij ervan wordt verhuld door het soort retoriek dat hem wonderwel blijkt te passen. Het kan niet anders of hij zal diep onder de indruk zijn van "een opeenstapeling van onmogelijk te voorspellen hypothesen" of van: "slinkse vindingen die uit een door overlevering gevormd onderbewustzijn voortkomen". Zijn kennis van de onzienlijke wereld zal zeker vergroot worden door de ontdekking dat "Gabriël, die aan de profeet verscheen, "de aartsengel"¹ is" en door te vernemen dat "het pas na de ballingschap is, dat we engelen en demonen een grotere rol zien spelen dan daarvoor, en wel onderverdeeld in standen die zelfs worden aangeduid met speciale namen."² Het is moeilijk uit te maken of deze bewering verbazingwekkender is als voorbeeld van de Engelse taal, of als volkswijsheid die ons zou moeten helpen bij onze schriftstudie.

Al deze opmerkingen houden echter slechts verband met de uiterlijke vorm van het boek. Als we verder ingaan op de inhoudelijke kant ervan, de geest waarmee het doortrokken is en het resultaat dat het oplevert, dan blijkt dat gevoelens van verdriet en schaamte zich vermengen met onze bevreemding.

Wat de autopsieruimte is voor de medicus, dat is de "Hogere Schriftkritiek" voor de theoloog. Op de juiste wijze gehanteerd, is haar waarde enorm en heeft zij veel toegevoegd aan onze kennis van de Bijbel. Zij vereist echter niet alleen kunde en voorzichtigheid, maar vooral eerbied; en als het hieraan ontbreekt, kan het niet anders of zij is een snaaks ding. Een chirurg van mindere allure kan door het veelvuldig gebruik van de scalpel afgestompt raken, zodat hij alle respect voor het lichaam van zijn patient verliest en de ziekenkamer voor hem niet meer is dan het voorportaal van het mortuarium. Kunnen wij straffeloos de eerbied vergeten die wij aan "het levende en eeuwig blijvende Woord van God" verschuldigd zijn?

Het betaamt ons om onderscheid te maken tussen "Hogere Schriftkritiek" als middel om beschadigingen en uitwassen in dat Woord op te ruimen en om Zijn geheimenissen beter op waarde te schatten; en "Hogere Schriftkritiek" als rationele en anti-Christelijke kruistocht, waarvan het de bedoeling en het einddoel is om God uit de Bijbel te elimineren. In dit licht gezien, was het in de achttiende eeuw ook de onheilige groei van het Scepticisme, die het geloofsleven in Duitsland nagenoeg ten onder liet gaan.

Eichhorn stelde zich tot doel om de wonderen in de Bijbel uit te leggen. Volgens hem was de poëtische hartstocht van de Oosterse gedachtewereld en taal voldoende om ze te verklaren. De beschrijvers

1 Pagina 275. 2 Pagina 191.

ervan deden dat zoals ze gewoon waren te denken en alle aanvullende oorzaken buiten beschouwing latend, schreven zij de resultaten onmiddellijk toe aan God. Deze theorie vierde hoogtij. Zij werd voor een periode met enthousiasme aanvaard. Maar er werden andere hypothesen naar voren gebracht om de invloed ervan te bestrijden en ten slotte werd ze aan de kant gezet en ingeruild voor een denkwijze die uitdrukkelijk verbonden is met de naam De Wette. De toegewijde scribenten bedoelden het eerlijk en oprecht, maar hun leer was niet gebaseerd op persoonlijk geloofsleven en nog minder op Goddelijke inspiratie, maar veel meer op de leer van zeer oude autoriteiten, waardoor zij werden misleid. Hun vergissing bestond daaruit, dat zij oude legenden van vroeger veel te veel als letterlijke gebeurtenissen aanvaardden. De Wette wilde, net als Eichhorn, oprecht de Bijbel redden van de kritiek waaraan Hij onderhevig was. Op hen rustte tenminste nog het aureool van "vinders van waarheid". Maar anderen werden door hun invloed in het geheel niet tegengehouden. "*Door heidense onwetendheid en met ketterse haat*" trokken zij de Schrift in stukken.

Eén van de aloude Psalmen¹ vertelt in beeldschone, droevige bewoordingen klaaglijk over de verwoesting die de heidenen brengen over de heilige stad en het land en dat zij voor hun verwoestende werk evenredig worden beloond met roem en faam. Dit leger van critici lijkt begeistert te zijn door een soortgelijke drijfveer.

Het is een ergerlijke en verderfelijke beproeving om in gezelschap te moeten verkeren van hen, die geen respect hebben voor de vrouwelijke deugdzaamheid. Een brein dat op die wijze is vergiftigd, heeft geleerd om naar de meest oprechte huisgenoten van een goed gezin met achterdocht te kijken. Zo kan ook een al te grote kennis van de verfoeilijke geschriften van de sceptici leiden tot hetzelfde, daaruit voorvloeiende wantrouwen tegen alles wat waar en heilig is in ons waarachtig en allerheiligst geloof.

Elke bladzijde van onderhavig boek getuigt van de mate waarin de schrijver ervan heeft geleden onder deze morele en spirituele ontaarding. En niemand kan deze leer aanvaarden, zonder langzaam maar zeker, hoe onzichtbaar ook, onvermijdelijk af te zakken tot hetzelfde niveau. Kuenen, één van de ergste buitenlandse sceptici, is de leermeester en gids van Farrar bij het interpreteren van Daniël. Het resultaat is dat hij zwelgt in onbenulligheid en buitenissigheden, beide in exegetische en in kritiek, die door het neusje van de zalm van onze hedendaagse Britse geleerden consciëntieus worden afgewezen.

Het bijbelboek Daniël zou "*niet het werk zijn van een profeet in de ballingschap (als er ooit werkelijk zo iemand als Daniël heeft bestaan), maar van één of andere gelovige Chassidische Jood, die leefde in de dagen van de Seleucidische tiran*".² De "zogenaamde" wonderen zijn niets anders dan "*moralistische fabeltjes*". De geschiedschrijving is "*waardeloze legende, vol met "grove fouten" van de ergste soort*".³ Slechts "*de zogenaamde voorspellingen zijn accuraat, omdat zij het verslag zijn van gebeurtenissen die zich toen nog maar onlangs, of in diezelfde periode hadden afgespeeld*". Maar dr. Farrar wil geen kwaad woord horen over "*deze heilige en begaafde Jood*"⁴ die dit geschreven zou hebben. Het was helemaal nooit zijn bedoeling om iemand te bedriegen.⁵ De afkeuring die hij over zich heen kreeg is volledig toe te schrijven aan Joodse arrogantie en Christelijke dommigheid, want zij hebben zijn charmante en verheffende roman totaal verkeerd opgevat. Want niet alleen is het fictief, maar zelfs "*erkend als fictie*"⁶ en het is nooit de bedoeling geweest dat er op een andere manier naar gekeken zou worden. In één woord: het bijbelboek is niets meer dan een religieuze roman, slechts verschillend van ander gelijksoortig werk door de ouderdom en de grote hoeveelheid blunders.

Als wij de uitkomst van dit boek zouden aanvaarden, hoe moeten wij daar dan op reageren? Indien naar verhouding met onze waardering voor, en de waardigheid van de Heilige Schrift, dan zouden wij resoluut het bijbelboek Daniël uit zijn positie in de heilige canon moeten scheuren en verschuiven naar de boekenplank waar we ook "Bel en de draak" en het verhaal over "de kuise Suzanna" rangschikken. Dr. Farrar probeert ons daarvan te weerhouden door ons te verzekeren dat:

1 Psalm 74. 2 Pagina 118. 3 Pagina 45. 4 Pagina 119. 5 Pagina's 43 en 85. 6 Pagina 4.

*"Deze uitkomst . . . in geen geval de kostbaarheid van deze openbaring in het Oude Testament vermindert." "Door niets wat ik schrijf" zo zegt hij, "kan de waarde die ik hecht aan dit gedeelte van de canonieke geschriften overdreven worden . . . De plaats die het inneemt in de canon is onmiskenbaar en ontegenzeggelijk, en er is bijna geen ander boek in het Oude Testament dat meer geschikt wordt bevonden "tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is, opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust"."*¹

Christelijke commentatoren die redenen zoeken om één of ander deel van de heilige canon af te wijzen, verdedigen meestal met vuur dat zij daarmee de autoriteit ervan vergroten en de waarde van de rest vermeerderen. Maar door zijn aanmerkingen op het bijbelboek Daniël te consolideren, beledigt en vernedert de decaan van Canterbury de gehele Bijbel.

Een deskundige controleert voor mij de inhoud van mijn beurs. Ik spreid negenendertig gulden uit op de tafel en na een nauwgezet onderzoek wijst hij er één aan als zijnde een vervalsing. Terwijl ik mezelf troost met de gedachte dat de rest wel deugdelijke munten zijn, doet hij mij de verzekering dat amper één van het resterende deel ook maar een haar beter is.

Het bijbelboek Daniël zou niets meer zijn dan een religieuze roman, die krioelt van de fouten op elke bladzijde. En ons wordt zwaarwichtig voorgehouden dat van alle negenendertig boeken van het Oude Testament er amper één boek is dat van enigerlei meerdere waarde is. De schatting van de deskundige van de waarde van mijn muntgeld is duidelijk. De schatting van dr. Farrar van de waarde van de bijbelboeken is niet minder helder.

Het is nu juist dit element dat dit boekwerkje zo verderfelijk maakt. De apostel zegt dat *"al de Schrift van God is ingegeven en nuttig is tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is: opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust;"*. Dr. Farrar past deze woorden lasterlijk toe op een volgens hem *"roman van twijfelachtige reputatie"*, waarmee hij de Goddelijke inspiratie ervan volledig ontkent.

Iemand zou de vraag kunnen stellen: "maar wat is dan inspiratie?". Met betrekking tot iets anders zou deze vraag misschien terecht kunnen zijn; maar in dit verband is het niet meer dan muggenzifterij. Eerlijke mensen vegen alle pietluttigheden die door een antwoord in een debat kunnen ontstaan aan de kant en baseren zich op het feit dat de Bijbel een openbaring is van God. Niemand kan dit boek echter toeschrijven aan de Geest waarmee het is doordrenkt, zonder zichzelf de vraag te stellen "Hebben wij überhaupt een openbaring?". De "Hogere Schriftkritiek" heeft zich ertoe gezet om de Bijbel op natuurlijke principes te beoordelen; en het is deze geest die deze verhandeling van de decaan van Canterbury inspireert.

¹ Pagina 4. Door dit gehele werk heen gebruikt de auteur keer op keer gelijksoortige woorden om de loftrumpet te steken over het bijbelboek Daniël. Hier volgen er enkele: *"Het is werkelijk een zeer edel geschrift, vol glorieuze lessen"* (pagina 36). *"De hoge waarde en canonieke autoriteit"* (pagina 37). *"De waarde van het onderwijs in dit bijbelboek heb ik zeker nooit onderschat en dit boek in de Schriften heeft mij altijd al sterk aangetrokken"* (pagina 37). *"Wij erkennen de canonieke eigenschappen van dit boek, de hoge waarde ervan indien op de juiste wijze opgevat, en de volkomen terechte aanvaarding als zijnde een heilig geschrift"* (pagina 90). En het mooiste van alles, op pagina 118 verklaart de schrijver dat door dit werk bloot te leggen als zijnde fictie: *"voegen wij meer toe aan de effectieve waarde van dit boek"*.

Hoofdstuk II

"De geschiedkundige fouten" in het bijbelboek Daniël zijn de eerste reden voor de criticus om de aanval te openen op de geloofwaardigheid ervan. Daarvan geeft dr. Farrar de volgende opsomming: –

- (1) *"In het derde jaar van koning Jojakim heeft er geen deportatie plaatsgevonden."*
- (2) *"Er bestond nooit een Koning Belsazar."*
- (3) *"Er bestond nooit een Darius de Meed."*
- (4) *"Het is niet waar dat er slechts twee Babylonische koningen zijn geweest, – het waren er vijf."*
- (5) *"Noch waren er slechts vier Perzische koningen, – het waren er twaalf."*
- (6) *"Blijkbaar wordt Xerxes verward met de laatste koning van Perzië."*
- (7) *En "alle juiste beschrijvingen van de regering van Antiochus Epiphanes eindigen blijkbaar rond 164 voor Christus."*

Aldus de aanklachten onder deze noemer.

Twee andere punten worden nog naar voren gebracht, maar die hebben niets te maken met historie; ten eerste: dat de verordeningen van koning Nebukadnezar uitzonderlijk waren – hetgeen direct toegegeven kan worden – en ten tweede: dat een godvruchtige Jood onmogelijk voorzitter kon worden van de Chaldeese magistraten – een uitlating die laat zien hoe gedachteloos en dogmatisch de schrijver is. Want volgens zijn eigen zeggen was het juist zo'n "heilige en begaafde Jood", opgevoed tijdens de streng-rituele periode van na de ballingschap, die deze positie aan Daniël heeft toegeschreven. Een zelfde opmerking is van toepassing op zijn kritiek op Daniël 2:46, met deze toevoeging dat die kritiek tekenend is voor de onzorgvuldigheid of kwaadwilligheid van de criticus. Deze tekst rechtvaardigt op geen enkele manier de veronderstelling dat de profeet de aanbidding en het offer dat hem gebracht werd, heeft aangenomen.

Wat betreft de andere punten van kritiek, daarvan kunnen we onmiddellijk (4), (5) en (6) terzijde leggen. Naar de fouten die hier aan Daniël worden toegeschreven, zal men tevergeefs zoeken. Zij worden door de rechtsverbuiging en onwetendheid van de rationalisten¹ ingelezen. En wat betreft punt (7), waar zou de beschrijving van de regeringsperiode van Antiochus anders moeten eindigen, dan in het jaar van zijn dood? Deze aanmerking is één van de talloze lukrake onzorgvuldigheden in deze buitengewone aanwinst voor onze theologische literatuur.

De Bijbel vertelt dat tijdens de regeringsperiode van Jojakim een deportatie plaatsvond: de criticus verzekert ons dat dat niet het geval was; nu moet de Christen daarover zelf beslissen. Niets kan duidelijker zijn dan het taalgebruik in Kronieken², en zelfs als we dit boek even beschouwen als een puur seculier verslag, dan nog is het belachelijk om zonder enige gegronde reden het verhaal in Kronieken te verwerpen. Het gaat om een gebeurtenis van veel belang en betekenis in de bijbelse geschiedenis. Maar, zo wordt er tegengeworpen, in Koningen en Jeremia wordt er over dit onderwerp niet gesproken. Als dit echt het geval was (wat niet zo is), dan zou dat een extra reden zijn om zich tot Kronieken te wenden om dit hiaat op te vullen. In Koningen echter vinden we een duidelijke

1 De wijze waarop in de verhandeling van dr. Farrar zijn lofprijzing omslaat naar de afwijzing van zijn geheimzinnige "Chassied", is vermakelijk. Het ene ogenblik wordt hij geprezen om zijn genialiteit en geleerdheid; het volgende moment wordt hij afgewezen als een onwetende of een dwaas! Als we bedenken hoe onlosmakelijk de geschiedenis van Juda verbonden was met de geschiedenis van Perzië, dan kunnen we de suggestie niet serieus nemen, dat een erudiete Jood uit de dagen van de Makkabeeën, de grove blunder, die hem hier wordt toegeschreven, ook werkelijk gemaakt zou hebben. En mag ik ter opheldering aan de criticus verklaren dat Daniël 11:2 een profetie is die verband houdt met de profetie die daaraan vooraf gaat? Het is de daarop volgende voorzetting van de gebeurtenissen binnen de periode van de zeventig weken. Er moesten "nog" (d.i. na de herbouw van Jeruzalem) "drie koningen in Perzië staan". Dit waren Darius Nothus, Artaxerxes Mnenom en Ochus. De korte en onbetekenende regeringen van Xerxes II, Sogdianus en Arogus worden genegeerd – twee daarvan worden eveneens weggelaten uit de Canon van Ptolemeüs. "De vierde" (en laatste) koning was Darius Codomanus, wiens onvoorstelbare rijkdom de hebzucht van de Grieken oopriep.

2 2 Kronieken 36:6.

bevestiging van de geschiedenis in Kronieken. Vertellend over Jojakim, staat er: *“In zijn dagen toog Nebukadnezar, de koning van Babel, op, en Jojakim werd zijn knecht drie jaren; daarna keerde hij zich om, en rebelleerde tegen hem”*.¹ Daniël² vertelt ons dat dit in het derde jaar van Jojakim was en dat Jeruzalem bij die gelegenheid belegerd werd. De moeilijkheid zit 'm in de gewoonte om in de Schrift “in te leggen” en meer te lezen dan er staat geschreven. Er wordt hier met geen woord gesproken over een stormenderhand veroveren. De koning was niet meer dan een marionet en waarschijnlijk gaf hij zich over zodra de stad werd belegerd. Nebukadnezar nam hem gevangen, maar kwam daar even later op terug en liet hem in Jeruzalem als vazal achter, een positie die hij tot dan toe al had bekleed, maar dan onder de koning van Egypte.

Omdat de uitlatingen van dr. Farrar hier zo duidelijk typerend zijn voor zijn stijl en methode, zijn ze het waard om eens nader te bezien. Jojakim was drie jaar lang vazalkoning van Nebukadnezar. Dit is algemeen erkend en de Schrift getuigt hiervan met het verslag van een Babylonische invasie in zijn derde jaar. Maar, zegt de criticus--

“Het is pas in het volgende jaar, nadat Nebukadnezar, optredend als generaal van zijn vader Egypte versloeg in de slag om Karchemis, dat een overwinning over Jeruzalem mogelijk zou zijn geweest. En zelfs na de slag om Karchemis trok Nebukadnezar niet onmiddellijk op tegen de Heilige Stad, maar sprintte dwars door de woestijn naar huis om, nadat hij het nieuws had gehoord dat zijn vader gestorven was, de troon van Babel veilig te stellen.”

Het idee van een sprint dwars door de woestijn, van Karchemis naar Babel, is het opstel van een kostschooljongen waardig! De criticus neemt hier, compleet onkundig wat betreft de betekenis ervan, een aantekening over van de Babylonische geschiedschrijver Berossus. In deze aantekening van Berossus vernemen we dat Nebukadnezar Palestina binnenviel aan het hoofd van het leger van zijn vader, terwijl hij de kroonprins van Babel was. En Berossus vertelt ons, dat toen Nebukadnezar tijdens deze veldtocht het overlijden van zijn vader vernam, hij *“zijn Joodse gevangenen in de hoede van anderen achterliet”* terwijl hij *“met spoed door de woestijn naar Babel ging”*.³ Kan de Schrift nog duidelijker en vollediger bevestigd worden? Het feit dat hij Joodse gevangenen had, bewijst dat hij Judea al was binnengevallen. Dit wordt verder nog bewezen doordat tussen hem en Babel de woestijn lag. Karchemis lag ver in het noorden aan de Eufraat en de weg van de Chaldeese hoofdstad naar Karchemis kwam helemaal niet in de buurt van de woestijn. Bovendien werd de slag om Karchemis uitgevochten in het vierde jaar van Jojakim en dus na Nebukadnezars troonsbestijging; terwijl de invasie in Judea plaatsvond tijdens het leven van Nabopolassar en dus in het derde jaar van Jojakim, precies zoals het bijbelboek Daniël beweert.⁴

Alleen dit moet nog wel worden gezegd, dat de Schrift nergens spreekt over een algehele deportatie in het derde jaar van Jojakim. Hier, en ook op andere plaatsen, legt en leest de criticus zijn eigen fouten in in de Bijbel en gaat er vervolgens toe over om deze fouten te ontzenuwen. Het verhaal vertelt duidelijk dat Nebukadnezar bij deze gelegenheid zonder gevangenen naar huis terugkeerde, met uitzondering van een paar kwekelingen van het koninklijk huis en de adellijke families. Maar dr. Farrar schrijft: *“Onder de gevangenen waren met zekerheid afstammelingen van de koning en van de vooraanstaanden”*. En dit is nog niet alles, want hij zegt verder nog: *“Zij worden “kinderen” genoemd en dit woord in deze context schijnt te betekenen dat het jongens waren van rond de twaalf tot veertien jaar”*. Het bijbelboek Daniël zegt echter dat zij de enige gevangenen en *“vernuftig in alle wijsheid, en ervaren in wetenschap, en kloek van verstand”* waren. Wat een wonderkinderen moeten deze

1 2 Koningen 24:1.

2 Daniël 1:1.

3 Josephus, Contra Apion, 1. 19.

4 De vraag blijft natuurlijk hoe deze slag geleverd kan zijn, zo kort na de succesvolle veldtocht in het jaar daarvoor. Er zijn hiervoor aannemelijke verklaringen, maar ik geef er geen. De Schrift heeft al ernstig genoeg onder de ijver van zijn verdedigers geleden, door veronderstellingen die naar voren worden gebracht om schijnbare tegenstellingen weg te verklaren.

Joodse jongens geweest zijn! Het woord dat in de Authorised Version van de King James vertaald is met "kinderen" wordt correcter vertaald in de Revised Version met "jongelingen". De strekking ervan kan gededuceerd worden uit het gebruik van hetzelfde woord in 1 Koningen 12:8. Daar wordt verteld dat Rehabeam *"den raad der oudsten verliet, ... en hij hield raad met de jongelingen, die met hem opgewassen waren"*. Dit laatste punt is niet echt van belang, maar toont wel de afkeer van de criticus.¹

De Schrift spreekt echter al over koning Nebukadnezar in het derde jaar van Jojakim, terwijl koning Nabopolassar pas in het vierde jaar van Jojakim stierf. Zeker, een geschiedschrijver uit de dagen van de Makkabeeën met de geschriften van Berosus voor zich, zou dit punt zeer waarschijnlijk hebben opgemerkt. Deze zogenaamde onjuistheid is nu precies één van die toevallige bewijzen dat het bijbel-boek Daniël juist wel het werk was van een tijdgenoot van Nebukadnezar. Een historicus in de toekomst zal ons nooit de verzekering doen dat koningin Victoria ooit gewoond heeft in het paleis in Kensington, hoewel deze uitlating wel gevonden wordt in kranten die de onthulling van haar standbeeld in Kensington Park rapporteerden.

De verwijzingen naar Jeremia moeten de vraag doen rijzen of het bijbelboek wel echt de uitlatingen zijn van een geïnspireerde profeet, of dat, zoals dr. Farrars kritieken suggereren, de schrijver van het boek slechts één of andere godsdienstonderwijzer was.² Deze kwestie is echter veel te uitgebreid om op deze plaats af te handelen en de discussie erover is volkomen onnodig, want een aandachtige onderzoeker zal in Jeremia het allerduidelijkst bewijs vinden dat de Schrift gelijk, en de criticus ongelijk heeft. De tegenwerpingen berusten op verwarring van de zeventig jaren van "de Dienstbaarheid aan Babel" met de zeventig jaren van "de Verwoestingen van Jeruzalem" -- één van de talloze blunders die het werkje dat wij hier bespreken in diskrediet brengen.³

"De Ballingschap", die wordt verward met beide, was niet helemaal een tijdperk van zeventig jaren. De profetie in het vijfentwintigste hoofdstuk van Jeremia was een waarschuwing aan het adres van de achtergeblevenen in het land, nadat de Dienstbaarheid al was begonnen. Als zij zouden volharden in hun onboetvaardigheid en opstandigheid, zou God nog meer oordeel over hen brengen -- de vreselijke gesel "der Verwoestingen". De boodschap in het negenentwintigste hoofdstuk was een boodschap van hoop aan de Joden in de ballingschap. En hoe luidde die boodschap? *"Zekerlijk, als zeventig jaren te⁴ Babel zullen vervuld zijn, zal Ik ulieden bezoeken, en Ik zal Mijn goed woord over u verwekken, u wederbrengende tot deze plaats."* En die belofte is getrouw vervuld. De Dienstbaarheid begon in het derde jaar van Jojakim (606-605 voor Christus). Deze eindigde in 536 voor Christus, toen Kores zijn decreet uitvaardigde waardoor de ballingen mochten terugkeren naar hun land. Door deze test der chronologie (de zwaarste die kan worden toegepast) is dus de absolute juistheid van de Schrift vastgesteld.

1 De enige reden om Daniël voor te stellen als een jongetje van maar twaalf of veertien jaar is, omdat daardoor de assertie dat Daniël drie jaar later werd aangesteld aan het hoofd van "de magistraten" van Babel kan worden aangevallen. Het doet mij werkelijk veel verdriet en pijn, dat ik bijna gedwongen word om dit taalgebruik te bezigen. Maar er zouden boekdelen voor nodig zijn om alle fouten, misvattingen en verdraaiingen te laten zien, waarvan de hierboven aangehaalde slechts enkele voorbeelden zijn. Zij zijn te vinden in elk hoofdstuk van het boek van dr. Farrar.

2 De aandachtige lezer van het boek van dr. Farrar zal zeker bemerken dat deze verwijzingen naar de profeten over het algemeen tot doel hebben de waarheid van 2 Petrus 1:20 en 21 te ontkennen.

3 Pagina 289.

4 Jeremia 29:10 Revised Version. Dit woord moet zijn "voor" (niet "te") Babel". Déze zeventig jaren dateren niet vanaf hun deportatie naar Babel als bannelingen, maar vanaf hun onderwerping aan de soevereiniteit van Babel.

Hoofdstuk III

De gewetensvolle student, die op zoek is naar wat de nuchtere en serieuze wetenschap te vertellen heeft over de authenticiteit van het bijbelboek Daniël, zal zich veeleer wenden tot een werk als dat van professor Driver: *“Introduction to the Literature of the Old Testament”* (Inleiding op de literatuur in het Oude Testament). Daar zal hij leren dat *“het als waarschijnlijk aangenomen mag worden dat Belsazar namens zijn vader het bevel voerde over Babel, terwijl deze laatste ten strijde trok tegen Kores.”* En ook dat *“de mogelijkheid bestaat dat Nabunahid (Nabonidus) zijn positie probeerde te versterken door een huwelijk met een dochter van Nebukadnezar, in welk geval over deze laatste gesproken kan worden als Belsazars vader (in het Hebreeuws ook grootvader)”*. Zo vertelt ook de schrijver van *“Ancient Monarchies”* (Eeuwenoude Monarchieën), onze beste historicus op dit gebied, dat Nabonidus (Nabunahid) *“zijn zoon Belsazar of Bel-shar-uzur, kleinzoon van de grote Nebukadnezar, betrokken had in zijn regering”* en *“tijdens de afwezigheid van zijn vader nam Belsazar het bestuur van de gang van zaken in de stad over”*.¹ De enige vraag die dan nog overblijft is of Belsazar, als regent achtergelaten in Babel terwijl zijn vader aan het hoofd van zijn leger op weg was naar Borsippa, aangesproken werd als “koning”. Dr. Farrar maakt zich van deze kwestie af door ons te verzekeren dat *“koning Belsazar er niet was”* omdat Belsazar *“overwonnen werd in Borsippa”*.² Deze laatste bewering is niks meer dan een blunder.

Wat dit betreft wordt de accuraatheid van het bijbelboek Daniël op bijzonder opvallende wijze bevestigd, temeer omdat dit geheel bij toeval gebeurt. Waarom staat er dat Belsazar Daniël maakte tot derde heerser in het koninkrijk? De logische verklaring hiervoor is, dat hij zelf slechts de tweede was. Maar dr. Farrars opmerking hierover: *“Het is jammer voor hun dubieuze hypothese, maar de vertaling met “derde heerser” schijnt compleet onhoudbaar te zijn. De betekenis is namelijk “één van een driedig bestuur”*”.³ Als proeve van de eruditie en onbeschaamdheid van de schrijver hiervan, verdient dit toch wat extra aandacht. Natuurlijk weet elke schooljongen dat er binnen deze bijbeltekst met geen woord over “een driedig bestuur” wordt gesproken. Dit is exegetisch, geen vertaling. Maar is deze exegetisch correct?

Onder Perzische heerschappij bestond er een raadscollege van drie ministers, zoals ons wordt verteld in het zesde hoofdstuk van Daniël. Er is echter geen enkele aanleiding om te veronderstellen dat er in het voorgaande keizerrijk, dat door de Perzen werd vervangen, eveneens zo’n regeringslichaam bestond. En wat betreft hoofdstuk vijf, de meeste mensen vinden het voldoende te weten dat de vertaling waarvan dr. Farrar beweert dat hij “compleet onhoudbaar” is, door het genootschap van herzieners van de oudtestamentische vertaling, als correct wordt aanvaard. Ik heb alle mogelijke moeite ondernomen en vastgesteld dat deze passage zorgvuldig is overwogen; dat het genootschap er geen moeite mee heeft gehad om te kiezen voor deze vertaling in de Authorised Version; en dat pas bij de laatste herziening ervoor gekozen is om de alternatieve vertaling “één van drie”, in de marge te vermelden. In het recente werk over het Oude Testament⁴ van de weleerwaarde professor Kautzsch, een staaltje van de laatste en beste Duitse wetenschap, houdt hij vast aan de vertaling met *“de derde heerser in dat koninkrijk”*, en voegt deze notitie toe: *“hetzij als één van drie over het gehele koninkrijk, hetzij als derde aan de zijde van de koning en zijn moeder”*. Ook Behrmann, in zijn recente commentaar, aanvaardt deze zelfde vertaling – *“als de derde zou hij in het hele koninkrijk gezag hebben”* – en voegt een notitie toe in verband met de koning en zijn moeder als de eerste en de tweede.⁵

1 Ancient Monarchies van Rawlinson, deel III, pagina 70.

2 Pagina 54.

3 Pagina 57.

4 Die Heilige Schrift des Alten Testaments.

5 In antwoord op de vraag die ik hem had gesteld, schrijft de opperrabbijn mij het volgende: “Ik heb diepgaand nagedacht over de vraag die u mij, tijdens onze plezierige ontmoeting op zondag, hebt voorgelegd in verband met de correcte verklaring van een passage in Daniël, hoofdstuk 5, de verzen 7 en 16. Ik kan niet met zekerheid de vertaling van dr. Farrar van deze woorden met: “het derde deel van het koninkrijk” afwijzen, want hij volgt hiermee twee van onze befaamde Hebreeuwse commentatoren, Rashi en Ibn Ezra. Aan de andere kant, andere commentatoren zoals Saadia, Jachja etc., vertalen deze passage met “hij zal de derde heerser in het koninkrijk zijn”. Deze vertaling lijkt beter overeen te stemmen met de letterlijke betekenis van deze woorden, zoals dr. Winer aantoonde in zijn “Grammatik des Chaldaismus”. Dit laatste wordt bovendien bevestigd door de opmerkelijke ontdekking van Sir Henry Rawlinson, dat Belsazar de oudste zoon van koning Nabonidus was, die samen met hem regeerde, zodat de volgende die deze positie deelde, de derde zou zijn.”

Dit zou toch zeker genoeg moeten zijn om de criticus de mond te snoeren en om zijn eerlijkheid als disputant in twijfel te trekken.

Maar, zo wordt ons gezegd, de archeologische ontdekkingen van de laatste jaren zetten deze hele kwestie terzijde en noodzaken ons om de traditionele geschiedschrijving, over de verovering van Babel door de Perzen, geheel te herzien. *"We zijn nu in het bezit van de feitelijke beschrijvingen van Nabonidus en van Kores zelf"*, zo vertelt ons professor Sayce; en hij voegt daaraan toe: *"Dit zijn beschrijvingen waarvan de waarheid door niemand in twijfel kan worden getrokken"*.¹ Wat hebben deze edele heren toch een "simpel en kinderlijk geloof" in oude geschriften, behalve in de Heilige Schrift Zelf! Het belangrijkste geschrift waarover het hier gaat is *"The Annalistic Tablet of Cyrus"* (De analytische Tafel met Kronieken van Kores), een inscriptie waarvan het duidelijk de bedoeling is om zijn verovering van Babel te presenteren als de vervulling van een goddelijke opdracht en als het in vervulling doen gaan van de wens der overwonnenen. Al dit soort documenten, of ze nu dateren uit de zesde eeuw voor Christus of uit de negentiende eeuw na Christus, is vatbaar voor uiterst wantrouwen en zou met de grootste voorzichtigheid bekeken moeten worden. Zelfs koningen zijn geneigd om de waarheid te verdraaien en ook staatspapieren kunnen feiten vervalsen! Maar laten we even aannemen dat deze inscriptie de waarheid spreekt, dan nog ondersteunt hij op geen enkele manier de conclusies die men daarop baseert. Er zal geen voortgang zijn naar een oplossing van deze vraagstukken, totdat onze Christelijke geleerden zichzelf bevrijden van de verderfelijke invloed van de sceptici, wier blinde vijandschap tegen de Heilige Schrift hen volledig ongeschikt maakt om ook maar aan één dispuut hierover deel te nemen. Het volgende is een typisch voorbeeld van wat de consequentie is van die verwerpelijke invloed: –

*"Belsazar werd nooit koning in de plaats van zijn vader. Hij wordt aan het eind van de inscriptie op "De Tafel met Kronieken van Kores" niet genoemd en het lijkt er daarom op dat, toen de invasie door Kores plaatsgreep, hij niet langer het commando voerde over het Babylonische leger. De jammerlijke lacune in het midden van de tafel is er debet aan dat wij geen verslag hebben over wat er van hem is geworden. Maar omdat ons over het lot van Nabonidus wel wordt verteld en zelfs ook over de dood van diens vrouw, lijkt het waarschijnlijk dat Belsazar al dood was. In elk geval, toen Kores Babel binnentrok, was Belsazar blijkbaar al uit de geschiedenis verdwenen. Hier dan wijkt het verhaal, zoals het in het bijbelboek Daniël wordt verteld, af van het getuigenis van de inscripties. De tegenstellingen houden hiermee echter niet op. Het bijbelse verhaal impliceert dat Babel stormenderhand werd veroverd; in elk geval wordt nadrukkelijk verteld dat "der Chaldeeën koning werd gedood". De Babylonische koning Nabonidus werd echter niet gedood en Kores deed zijn intrede in Babel "in vrede". Ook was Belsazar niet de zoon van Nebukadnezar, zoals in het vijfde hoofdstuk van Daniël herhaaldelijk wel wordt gezegd."*²

Mag ik de criticus bekritisieren alstublieft? Daniël beweert nergens dat Belsazar koning werd in de plaats van zijn vader. Integendeel, er wordt duidelijk gesuggereerd dat hij regeerde als vice-regeerder. Daniël beweert nergens dat Belsazar de aanvoerder was van het Babylonische leger. Aan de andere kant vertelt die Tafel met Kronieken ons dat Nabonidus aan het hoofd van het leger stond, dat hij te

1 "The Higher Criticism" en "The Verdict of the Monuments" ("De Hogere Kritiek" en "Het Oordeel van de Gedenktekens"), pagina 498.)

2 The Higher Criticism en the Verdict of the Monuments, pagina's 525, 526. Dit laatste punt is typerend voor de onzorgvuldigheid en de verbeterheid van de critici. Nergens in het bijbelboek Daniël wordt ons verteld dat Belsazar de zoon van Nebukadnezar was. Wel wordt ons verteld dat hij aan het hof van Babel als zodanig werd aangesproken, wat geheel iets anders is. Waarschijnlijk was hij wel een afstammeling van de grote koning en het is zeker dat als hij, te pas of te onpas, aanspraak zou maken op deze verwantschap, niemand aan het hof dit zou kunnen tegenspreken. In een lijst van Babylonische koningen vind ik wel de naam van een dochter van Nebukadnezar genoemd. Zij huwde de vader van Nabonidus (Trans. Vict. Inst. deel XVIII, pagina 99). Dit zou natuurlijk de oplossing zijn van het hele probleem. Zij was misschien "de moeder van de koning", wier dood acht jaar eerder de reden was voor een periode van nationale rouw. Het gezeur over het woord "zoon" is pure muggenzifterij, ad captandum vulgus, waarop we keer op keer stuiten. (Zie "Daniël" van Pusey, pagina 405, en "Egypt and Babylon" van Rawlinson, pagina 155.)

Sippar was toen de invasie door de Perzen plaatsvond en dat hij vluchtte toen die stad haar poorten opende voor de veroveraars. Professor Sayce schrijft het ontbreken van de naam van Belsazar toe aan het feit dat meer dan de helft van de inscriptie verloren is gegaan. Toch gaat hij er toe over om zonder enige vorm van bewijs aan te nemen dat Belsazar stierf vóór het jaar van deze krijgstoet; en op deze totaal ongegronde aanname fundeert hij de even ongegronde bewering dat "*Daniël in tegenspraak is met het getuigenis van de inscripties*"! Echter, het staat vast dat de inscriptietafel niet zwijgt over Belsazar, integendeel, zij verwijst uitdrukkelijk naar hem en spreekt over zijn dood.

Even ter recapitulering. Daniel beweert nergens dat "*Babel stormenderhand werd veroverd*". Ook wordt nergens gezegd dat "*der Chaldeeën koning werd gedood*"; uitdrukkelijk staat er: "*Belsazar, der Chaldeeën koning, werd gedood*". Hoe hij zijn einde vond wordt ons niet verteld. Hij kan gevallen zijn tijdens het afweren van een aanval op zijn paleis, of zijn dood kan het uitvloeisel zijn van een priesterlijke samenzwering ten gunste van Kores, of de magistraten kunnen de gelegenheid aangegrepen hebben om zich te wreken voor zijn voorliefde voor Daniël.

Dit alles is niets anders dan gissen. De Schrift vertelt ons niet meer dan dat hij werd gedood en dat "*Darius de Meder het koninkrijk ontving omtrent tweeënzestig jaar oud zijnde*". Datzelfde woord vinden we in Daniël 2:6 ("*zo zult gij geschenken ... van mij ontvangen*;) en in 7:18 ("*Maar de heiligen der hoge plaatsen zullen dat Koninkrijk ontvangen*"). Er is geen ander woord dat beter de onttroning van de vazal-koning of vice-regeerder kan omschrijven. Geen ander taalgebruik kan toepasselijker zijn voor het onder woorden brengen van een vreedzame verandering van dynastie, zoals, volgens sommige onderzoekers van de inscripties, inderdaad plaatsvond toen Nabonidus de troon verloor.

Maar dat is nog niet alles en het volgende zal de lezers zeker verbazen. We worden niet alleen geacht conclusies te trekken uit het stilzwijgen van dit document (hoewel we maar beschadigde delen ervan in ons bezit hebben en voorzover we weten kunnen de verdwenen gedeelten informatie bevatten waarmee voor hetzelfde geld deze conclusies worden ontzenuwd); vervolgens worden we geacht uit de resterende fragmenten te concluderen dat zij het bijbelboek Daniël tegenspreken en dit op geen betere fundering dan de wantrouwende manier van lezen van professor Sayce; maar zodra we appelleren aan een betrouwbaarder gids, zullen we zien dat het verhaal in de Heilige Schrift er verre van strijdig mee is en dat de Schrift er juist verbazend door wordt bevestigd.

Volgens deze inscriptietafel "*werd Sippar zonder strijd veroverd en Nabonidus ging op de vlucht*". Dit gebeurde op de 14e dag van Tammuz (juni-juli); en op de 16e "*deden Gobryas en de soldaten van Kores zonder strijd hun intrede in Babel*". Op de 3e dag van Marchesvan (oktober-november) arriveerde Kores zelf. Hierna volgt het belangrijke getuigenis: "*de zoon van de koning stierf*". Daarna volgt de opmerking over de nationale rouw, die een week duurde, beginnend op de 27e van de maand Adar (februari-maart); en over de staatsbegrafenis onder leiding van Kambyses, de zoon van Kores zelf. In plaats van "de zoon van de koning" leest professor Sayce hier "de vrouw van de koning", waarop de kanttekening met heel zijn aanval op de juistheid van Daniël is opgebouwd. Zijn manier van lezen slaat echter, volgens zeer vooraanstaande autoriteiten, volledig de plank mis.¹

En dit is nog niet alles. De belangrijkste getuigenissen op de inscriptietafel kunnen in alle redelijkheid worden aanvaard. We kunnen aannemen dat de Perzische troepen Sippar op de 14e Tammuz binnenkamen en Babel bereikten op de 16e. Maar de bewering dat dit in beide gevallen op vreedzame wijze gebeurde, moet natuurlijk met enige reserve gezien worden. Professor Sayce echter wil dat wij dit zonder enig voorbehoud letterlijk geloven; en vervolgens verzekert hij ons dat Kores vanaf de 14e koning van Babel was en dat daarom het verhaal in Daniël over de dood van Belsazar en de troonsbestijging van Darius de Meder, slechts mythologisch is. Hij wijst slechts in een voetnoot op het merkwaardige feit, dat we van dat hele jaar en zelfs van na de komst van Kores zelf, inscriptietafels

1 Zie Appendix, opmerking III.

hebben die gedateerd zijn in de regeringsperiode van Nabonidus, waarop diens regering gepromoot wordt; zijn enige kanttekening hierbij is dat dit nog meer bewijs is van een vreedzame wisseling van dynastieën. Maar dit is juist helder en duidelijk bewijs dat gedurende deze periode Nabonidus nog steeds als koning werd erkend en daarom ook dat Kores zich nog niet meester gemaakt had van de gehele stad. In elk geval hebben we uit dat jaar geen enkele "Korestafel" in Babel gevonden. Deze werden alle, met één uitzondering van onbekende bron, gemaakt in Sippar.¹

Maar wie was dan de persoonlijkheid, wiens dood aanleiding was voor grote nationale rouw en een staatsbegrafenis? Uit de context blijkt duidelijk dat "de koning" waarnaar wordt verwezen niet Kores was. Dat kan niemand anders geweest zijn dan Nabonidus; en omdat "de koningszoon" die zo vaak genoemd wordt in eerdere fragmenten van de inscriptie en in de rest van de daarmee verband houdende tafels erkend wordt Belsazar² te zijn, is er ook geen enkele reden om er aan te twifelen dat het Nabonidus was, over wiens dood en begrafenis hier wordt verteld.

Waar brengt ons dit alles dan? De zorgvuldige en onpartijdige historicus, die het vuur van de beeldenstorm der tegensprekers wil bestrijden, zal zich ertoe zetten om de overeenkomsten te vinden tussen deze feiten en andere geschriften, kerkelijke zowel als wereldse; en die taak zal niet zo moeilijk blijken te zijn. Als hij het vaststaande feit aanvaardt dat Nabonidus, ten tijde van de Perzische invasie, niet in Babel aanwezig was, zal hij er ook toe geneigd zijn om in te zien dat "de zoon van de koning" degene was die als "vice-regeerder" het commando voerde in de hoofdstad. En als hij tevens het feit aanvaardt dat het Perzische leger Babel binnentrok in de maand Tammuz en dat Kores pas vier maanden later arriveerde, terwijl Nabonidus nog steeds als koning werd erkend, dan zal hij deze schijnbare tegenstelling verklaren met de conclusie dat de overweldigers slechts een deel van de uitgestrekte stad van Nebukadnezar veroverd hadden, en dat Belsazar, omgeven door zijn hofhouding en de rijke elite van de bevolking, weigerde om zich over te geven. Het feit aanvaardend dat er Kores veel aan gelegen was om zijn verovering zonder bloedvergieten te laten verlopen, zal hij bereid zijn te geloven dat pas na lang oponthoud, nadat alle vreedzame diplomatieke wegen waren uitgeput, tot geweld werd overgegaan. En het zal hem niet verrassen om te ontdekken dat toen uiteindelijk, bij een aanval op het paleis of door een of ander verraad ten gunste van de veroveraars: "*Belsazar, der Chaldeeën koning, werd gedood*". Dit feit wordt eufemistisch aangekondigd met "*In dienzelfden nacht, werd Belsazar, der Chaldeeën koning, gedood*".³

Daar het verhaal wat betreft Belsazar tot zover volkomen blijkt overeen te komen met de vertelling in het bijbelboek Daniël, wat voor ruimte blijft er dan nu nog over voor Darius de Meder? Het antwoord is dat de inscriptie ons op dit punt in de steek laat. "*De rest van de tekst is vernietigd, maar de overblijvende fragmenten wijzen erop dat ze een beschrijving zijn van de verschillende pogingen van Kores en zijn zoon Kambyzes om na de omverwerping van Nabonidus, de zaken van Babel te regelen en om de priesterstand met zich te verzoenen.*" Dit zijn de woorden van professor Sayce zelf.⁴ In één woord, het is twijfelachtig of Darius op deze tafel genoemd wordt of niet; maar het staat vast dat, mocht hij genoemd worden, dit zuiver incidenteel is en volledig buiten het doel valt waarvoor deze inscriptie is gemaakt. Mocht hij erop genoemd worden, dan zou dat afdoende zijn; wordt er in verband met hem niets gezegd, dan bewijst dit niets. Noch zal het ontbreken van zijn naam op andere tafels op enigerlei wijze uitsluitel geven.

1 Zie Appendix, noot III.

2 Sayce, pagina 515.

3 Toen bij de val van het keizerrijk de geheime dienst van het Franse politiebureau uiteenspatte, kwamen mij vele vreemde dingen ter ore. Ik vernam dat de dood van Graaf D' Orsay veroorzaakt was door een pistoolkogel die bedoeld was voor de keizer, met wie hij op dat moment arm in arm aan het wandelen was. Maar in het openbaar werd bekend gemaakt, en algemeen aangenomen, dat hij stierf aan een negenoog op zijn achterste. Als zelfs in onze dagen en via onze berichtgeving, feiten om politieke redenen kunnen worden verdraaid, wie zal dan durven beweren dat ook de berichtgeving over de omstandigheden rondom de dood van Belsazar in Chaldea, vijftientwintighonderd jaar geleden, niet verdraaid werd?

4 Pagina 503.

Als Darius, zoals Daniël impliceert, slechts een vice-regeerder of vazalkoning was, dan zou normaal gesproken een titel zijn gebruikt om hem aan te duiden, precies zoals voor Nabonidus zijn titel werd gebruikt onder de heerschappij van Belsazar.

Wie was deze Darius eigenlijk? Er bestaan verschillende veronderstellingen en deze worden door weer verschillende vooraanstaande geleerden onderschreven. Door sommigen wordt hij geïdentificeerd met Gobryas, en deze veronderstelling is gebaseerd op vele gronden. Anderen echter volgen het standpunt dat door Josephus werd aangenomen, waarbij wordt verondersteld dat Darius "de zoon en opvolger van Astyages" was – namelijk Cyaxares II. Xenophon is de enige getuige van het bestaan van deze koning en zijn getuigenis wordt veel te lichtvaardig verworpen met als argument dat zijn Cyropaedia niets meer dan romantiek is. Schrijvers van historische romans bedenken echter geen koningen. Er blijft echter nog een andere mogelijkheid over, namelijk dat Darius de persoonsnaam was van "Astyages", de laatste koning der Meden. "Dit", zo zegt bisschop Westcott, "lijkt aan alle eisen van dit probleem te beantwoorden".¹

Ik weiger om mij aan een van deze hypothesen te verbinden. Mijn taak is het slechts om aan te tonen dat deze vraag nog steeds onbeantwoord is en dat de argumenten waarmee men probeert zijn standpunt te bewijzen van dien aard zijn, dat iemand die deskundig genoeg is, zal weigeren op deze bewijsvoering een mening te baseren. Hoewel professor Driver hierbij de opmerking plaatst dat "er voor zo'n regeerder geen plaats lijkt te zijn", is hij toch voorzichtig genoeg om daaraan toe te voegen dat de omstandigheden zijn bestaan, noch zijn functie onmogelijk maken, "en een zorgvuldige kritiek zal niet te veel vertrouwen op het zwijgen van deze inscripties, omdat er vast en zeker nog vele andere niet aan het licht zijn gebracht".²

De identiteit van Darius de Meder is een van de interessantste onderwerpen in het dispuut over Daniël en het is een vraagstuk dat nog steeds op een oplossing wacht. De critici kunnen dit niet afdoen met de verklaring van het bijbelboek Daniël tot een "pseudepigraaf" uit de dagen van de Makkabeeën. Zelfs als we, terwille van het argument, die stelling even zouden aannemen, dan nog moet verklaard worden waar de naam Darius vandaan komt. Sommige schrijvers verwerpen dit als "zuivere fictie"; anderen wijzen het af als een "pure blunder". Hoewel dit twee elkaar tegensprekende standpunten zijn, aanvaardt dr. Farrar ze beide. Allebei zijn ze echter even onhoudbaar; waarbij de assumptie "erkende-fictie" als onbetekenend afgedaan kan worden. De schrijver zou geen enkele aanleiding hebben gehad om een "Darius" te bedenken, want de gebeurtenissen in Daniël 6 kunnen net zo goed aan welke andere regering dan ook worden toegeschreven. Zo'n hersenspinsel zou zijn boek alleen maar ontluisterd hebben. De gedachte alleen al is belachelijk.

En achteraf gezien zou deze schrijver een buitengewoon geniaal man geweest moeten zijn en uitzonderlijk erudiet. Hij moet historische, nu verloren gegane geschriften, voor zich hebben gehad. Zoals de geschiedschrijving van Berosus. Hij moet inzage hebben gehad in de gezaghebbende geschriften waarop Josephus zijn boek "Antiquities" (Oudheden) fundeerde; want de bestudeerder daarvan kan niet anders dan concluderen, dat de geschiedschrijving van Josephus deels is afgeleid uit nog andere bronnen dan alleen het bijbelboek Daniël. En boven dit alles moet deze schrijver de beschikking hebben gehad over het bijbelboek Ezra, waarin wordt verteld hoe Darius de Pers een besluit uitvaardigde waarmee hij het Edict van Kores over de herbouw van de tempel in werking stelde. En verder ook nog de profetieën van Haggai en Zacharia, die dit feit nog sterker naar voren brengen.

1 In *Smith's Bible Dictionary*, 1ste editie, artikel "Darius", voegt dr. Westcott daaraan toe: "De naam Astyages was een officiële naam en niet een persoonlijke, zoals Ahasveros dit is voor de naam Cyaxares, gedragen door de vader van Astyages."

2 *The Introduction*, &c, pagina 469. In een opmerking in de appendix bij de 3de editie, probeert professor Driver, misleid door het argument van professor Sayce, dit te klasseren.

Men kan daarom veilig vaststellen dat geen enkele slimme schooljongen, noch enige vrome boer, in geheel Judea, schuldig kan zijn aan een zo grove, domme blunder als deze! Die wordt echter wel toegeschreven aan deze "heilige en begaafde Jood", schrijver van het meest beroemde en meest succesvolle literaire bedrog dat de wereld ooit heeft gezien! De theorie over de "grote blunder" kan daarom afgeschreven worden als "grote nonsens".

Als we dus terwille van het argument, de theorie aannemen dat het bijbelboek Daniël een speudepigraaf is, dan zal dit bijbelboek juist het bewijs leveren van een vaststaande en goed op de historie gefundeerde overlevering, dat toen Kores Babel veroverde, "*Darius de Meder het koninkrijk ontving*".

Hoe moet deze overlevering dan verklaard worden? Dit vraagstuk eist een oplossing, maar de critici hebben in elk geval geen antwoord te bieden.

Hoofdstuk IV

De volgende reden van de criticus om het bijbelboek Daniël aan te vallen, vormen "de filologische eigenaardigheden van het boek". "Het Hebreeuws" (zo zegt hij) "wordt door de meerderheid van de experts verklaard van latere datum te zijn, dan de tijd waarin het wordt verondersteld te zijn geschreven." Ook het Aramees wordt gekenmerkt door spraakgebruik uit een latere periode en verwantschap aan de Joden in Palestina.¹ Niet alleen worden in het boek Perzische woorden gebruikt, het bevat ook bepaalde Griekse woorden die, zegt men, niet in het Babel ten tijde van de ballingschap in gebruik konden zijn.

Hier volgt de samenvatting van professor Driver van de bewijsvoering hiervoor: –

*"De gevolgtrekking die wij kunnen maken op grond van de gebruikte talen in het bijbelboek Daniël is duidelijk. De Perzische woorden suggeren een periode na de stevige vestiging dat het Perzische Rijk; de Griekse taal vereist, de Hebreeuwse taal ondersteunt en het Aramees veroorlooft, een datering na de verovering van Palestina door Alexander de Grote (in 332 vóór Christus). Voorzover onze kennis tot op heden strekt, is dit alles wat wij uit de gebruikte talen kunnen opmaken."*²

De kracht van dit geschil berust nu op deze laatste bewering. Alle aangenomen onderbouwingen kunnen bestreden worden met tegenovergesteld bewijsmateriaal; het volgende echter, zo wordt ons verzekerd, is het bewijs waarop geen tegenwerping kan worden aangevoerd: de Griekse woorden gebruikt in Daniël, vereisen een datering, op grond waarvan de authenticiteit van het bijbelboek nietig moet worden verklaard. Wil de lezer wel geloven, dat de enige grond waarop dit berust twee woorden zijn, die zogenaamd Grieks zijn! Dr. Farrar houdt vol dat het er drie zijn, maar één daarvan (kitharos) wordt al zo goed als losgelaten.

Kortgeleden deed het verhaal de ronde dat op een kerkelijke rommelmarkt in Lincoln, georganiseerd onder bisschoppelijke bescherming, alarm werd geslagen omdat er een dief aan het werk was en twee van de bezoekers hun portemonnee kwijt waren. In de ophef die daarop volgde, werden de portemonnees, natuurlijk ontdaan van hun inhoud, gevonden in de zak van de bisschop. De Hogere Schriftekritiek zou hem onmiddellijk hebben overgegeven aan de politie! Kennen deze critici de grondbeginselen wel van het wetenschappelijk afwegen van bewijsmateriaal? De aanwezigheid van de gestolen portemonnees in de zak van de bisschop is nog geen rechtsgrond waarop de veroordeling van de bisschop geëist kan worden. Zo kunnen ook de in Daniël gevonden Griekse woorden niet over het lot van dit bijbelboek beslissen. Over de herkomst van de portemonnees bestond weliswaar geen twijfel, maar dr. Pursey en vele anderen betwisten wel de herkomst van de Griekse woorden. Echter, in het ene, zowel als in het andere geval, blijft de vraag bestaan: "Hoe kwamen zij terecht op de plaats waar zij werden gevonden?"

De Talmoed zegt dat Daniël, net als sommige andere delen van de Wet, geredigeerd werd door leden van de Grote Synagoge – een college dat door Nehemia geïnstalleerd zou zijn en dat bleef bestaan totdat het werd vervangen door het Sanhedrin. Kan dit niet de verklaring zijn voor al deze taalkundige moeilijkheden? Dit is niet bedoeld als uitwijkmanoeuvre om met een ongefundeerd vermoeden goed onderbouwde tegenwerpingen te omzeilen; het is slechts een poging om de nadruk te leggen op een belangrijke overlevering, waarvan zo op het eerste gezicht, het bestaan alleen al bewijs is van de waarheid hiervan. Het verklaren van vraagstukken op deze manier, zou natuurlijk een poging kunnen zijn tot het ten onrechte opdringen van een bepaalde suggestie. Maar aangenomen – hoewel daarover geen twijfel kan bestaan – dat een herziening heeft plaatsgevonden, dan kunnen we toch verwachten dat sommige uitdrukkingen, die toen als archaisch bestempeld werden, vervangen zijn

1 Het begin van Daniël, van 1:1 tot 2:3, is geschreven in bijbels Hebreeuws en dit wordt hervat in Daniël 8:1 tot aan het slot. Het daartussen liggende gedeelte, van 2:4 tot en met hoofdstuk 7, is geschreven in het Chaldees ofwel Aramees.

2 The Introduction, pagina 476.

door andere, toen meer gebruikelijke woorden. Dat uitdrukkingen, die voor de Joden in Palestina vreemd en onbehouden klonken, vervangen werden door voor hen gewone woorden en dat namen, zoals Nebukadnezar¹ veranderd werden om aan de toen geldende spellingsregels te voldoen? En het zogenaamde "enorme anachronisme" door het gebruik van het woord "Chaldeeën" als synoniem voor de "kaste der magistraten", zou op deze wijze eenvoudig en volledig zijn verklaard.

Toegevoegd mag worden dat, met het oog op recente ontdekkingen, er heden geen oordeelkundig geleerde is, die het argument van buitenlandse woorden in het bijbelboek Daniël niet met de nodige voorzichtigheid zou gebruiken. Feit is dat de evolutietheorie haar schaduw over dit dispuut heeft geworpen. De ontstellende eigendunk die met veel geschreeuw zijn stempel drukt op ons tijdperk, heeft ons ertoe gebracht om te geloven dat, in wat wordt beschouwd als een prehistorisch tijdperk, de mens langzaam is ontstegen aan zijn barbaarsheid; dat schriftelijke documentatie daarvan ontbreekt; en dat er tussen volkeren onderling toen geen communicatie bestond wat betreft wetenschap en handel. Heden is echter bekend dat zelfs in een veel vroegere periode de volkeren rondom de Middellandse Zee over een uitgebreide literatuur beschikten en een buitengewoon excellente beschaving genoten. Handelslieden en filosofen reisden vrij tussen de volkeren², en brachten hun handelswaar en hun leringen met zich mee. En als we dit zien in verband met het argument dat de Griekse woorden in het bijbelboek Daniël zouden bewijzen dat dit geschreven is na de veroveringsperiode van Alexander de Grote, dan heeft dit argument zelfs geen schijn van wetenschap meer. Volgens professor Sayce, "bestonden er in de dagen van Hizkia Griekse koloniën op de kust van Palestina" – een eeuw voordat Daniël werd geboren; "en zij hadden daar toen al zoveel macht dat een Grieks veroveraar koning werd over Asdod. De Tel el-Amarna Tafels maakten het mogelijk om een convenant tussen Griekenland en Kanaän van nog vroeger datum te achterhalen."³ Hij oppert zelfs de mogelijkheid dat tussen de Kanaänieten of Hebreeën in Palestina en de Grieken in de Egeïsche regio, al in de dagen van Mozes contacten en relaties bestonden."

De Perzische woorden zijn nog minder in getal. Het is een onmogelijke gedachte dat de Perzische taal onder de ontwikkelde bevolking van Babel onbekend zou zijn. Dat deze taal algemeen gekend was kunnen we afleiden uit het gemak waarmee de Perzische overheersing aanvaard werd. De positie die Daniël onder hun heerschappij bereikte, maakt het uiterst waarschijnlijk dat hij zelf een Perzisch wetenschapper was. En de dagtekening van zijn laatste visioen maakt de vaststelling mogelijk dat zijn boek werd samengesteld, nadat dit bestuur was gevestigd.

Maar, zo zal het weerwoord luiden, het taalkundige argument berust niet op deze punten; de kracht daarvan ligt in het algemene karakter van de taal waarin het boek is geschreven. De hier gestelde vraag, merkt dr Farrar terecht op, "behelst gevoelige vraagstukken waarop alleen onafhankelijke en waardevolle antwoorden geboden kunnen worden" en dat door geleerden van een bepaalde en schaars gezaaide klasse.⁴

1 Wat betreft deze naam is het moeilijk om gevoelens van verontwaardiging over de oneerlijkheid van de critici te onderdrukken. Zij suggereren simpelweg dat de spelling "Nebuchadnezzar" typerend voor het bijbelboek Daniël is. Het is echter een feit dat deze naam in negen van de oudtestamentische bijbelboeken voorkomt, en in alle, met als enige uitzondering Ezechiël, in deze vorm verschijnt. In Jeremia wordt hij op beide manieren gespeld, waarmee duidelijk is bewezen dat de heden overgeleverde spelling gebruikelijk was toen het bijbelboek Daniël werd geschreven. Of anders, dat de spelling van deze naam de gehele Heilige Schrift door een zaak is van redactievoering.

2 Kan niet juist dat wat het beste en het meest waarheidsgetrouw is in het Boeddhisme, teruggelid worden tot de profeet en prins in ballingschap? Gautama was een tijdgenoot van Daniël. Zou hij op zijn pelgrimsreis en zoektocht naar waarheid en licht, niet zijn weg gevonden kunnen hebben naar Babel, in die dagen het beroemdste centrum van beschaving, zowel als van godsdienst? Tijdens zo'n bezoek aan deze dik ommuurde stad, kan het niet anders of hij kwam binnen de invloedssfeer van Daniël. Daniël werd geboren omstreeks 624 voor Christus; en volgens sir E. Arnold ("Light of Asia", in het voorwoord), werd Gautama geboren in ongeveer 620 voor Christus.

3 "The Higher Criticism and the Monuments"; pagina's 494, 495.

4 Dr. Farrars eigen woorden: "door een miniem handjevol geleerden" (pagina 17). Hoeveel geleerden er in een "handjevol" gaan vertelt hij ons niet en van de twee waarop hij vervolgens een beroep doet, is er één niet in leven, maar dood!

De onderzoeker zal echter zien dat ook hun uitsluitel in geen geval eensluidend of duidelijk is. En natuurlijk moet ook hun slotwoord gezien worden in verband met andersoortig bewijsmateriaal, dat buiten hun vakgebied valt. Het grandioze werk van dr. Pusey, waarin dit gehele onderwerp met de grootste onderlegging en zorg wordt behandeld, wordt door niemand met zoveel verachting afgewezen als door dr. Farrar. Hij laat zich met minachting uit over de man, die door zijn geloof in de Bijbel gedreven wordt tot enthousiasme. Volgens hem is het Hebreeuws in het bijbelboek Daniël "*precies dat wat men zou verwachten in de tijd waarin hij leefde*".¹ En iemand met de hoogste autoriteit, wiens uitspraken ter verdediging van een latere datering voor het schrijven van het bijbelboek Daniël, menigmaal in dit dispuut zijn geciteerd, schrijft in antwoord op een vraag die ik hem had gestuurd: "*Ik ben nu van mening dat het voor elk gedeelte van dit boek heel moeilijk is om op basis van het taalgebruik een datering vast te stellen. Ik vind daarom, dat mijn naam niet langer moet worden betrokken in deze strijd.*" Het is ook de mening van professor Cheyne, dat "*uit het Hebreeuws in het bijbelboek Daniël niet betrouwbaar een belangrijke conclusie kan worden getrokken*".²

En tenslotte kan er een beroep worden gedaan op dr. Farrar zelf die met opvallende eerlijkheid, maar met bevreemdende inconsistentie, opmerkt dat "*er misschien niets met zekerheid kan worden geconcludeerd uit dit taalkundige onderzoek. Niet uit de Hebreeuwse, noch uit de Chaldeese gedeelten in het boek*".³ En met nog meer zekerheid verklaart hij verder: "*De aard van de taal bewijst niets*".⁴ Deze uitspraak, als een soort biecht afkomstig van een bevooroordeeld en vijandig getuige, kan in deze hele kwestie als beslissend worden gezien. Het feit dat dit ten slotte gezegd wordt, benadrukt nog maar eens dat de achterliggende motieven onbetrouwbaar en onstabiel zijn en levert het bewijs van een verbeterde wens om, goedschiks of kwaadschiks, het bijbelboek Daniël in diskrediet te brengen.

Het is misschien goed om, wat dit onderwerp betreft, een beroep te doen op bewijsmateriaal van een algemener karakter. De getuige zal iemand zijn, wiens competentie door dr. Farrar wordt erkend en door niemand in twijfel wordt getrokken. Zijn woorden en invloed zijn van zoveel belang en waarde dat ze ver voorbij dit huidige dispuut strekken en verdienen om uiterst zorgvuldig in overweging te worden genomen door allen, die door de hoogmoedige leringen van de zogenaamde "Hogere Schriftkritiek" zijn gestruikeld en misleid. Het volgende citaat komt uit "*An Essay on the place of Ecclesiasticus in Semitic Literature*" (Een Essay over de plaats van Jezus Sirach in de Semitische Literatuur) van professor Margoliouth uit Oxford:⁵ –

"Mijn betreunde collega dr. Edersheim en ik, misleid door de uiterst late datering die door vooraanstaande geleerden werd toegewezen aan de bijbelboeken, hadden gewerkt onder de stilzwijgende veronderstelling dat de taal in "Jezus Ben Sirach" de taal was van de profeten, maar in werkelijkheid werd daar de taal van de rabbi's gebruikt." (pagina 6)

Men moet begrijpen dat de "*Spreuken van Jezus de zoon van Sirach*" alleen in een Griekse vertaling aan ons zijn overgeleverd, maar het karakter van die vertaling is zodanig, dat de reconstructie van de oorspronkelijke Hebreeuwse tekst een taak is die alleen ligt binnen de vermogens van vakkundige wetenschappers. In het voorwoord voor die vertaling, wordt de datering van het boek niet later gesteld dan ongeveer 200 vóór Christus. Maar om het voorgaande te hervatten: –

"Als tegen 200 voor Christus het hele jargon van de rabbi's, met al zijn uitdrukkingen, frasen, idiomen en taaldeeljes ontwikkeld was, ... dan moeten er eeuwen liggen tussen "Jezus Ben Sirach" en de boeken van het Oude Testament, ja, in de meeste gevallen moeten daartussen de diepe wateren liggen

1 Pusey, pagina 578.

2 *Encyclopedia Britannica*, artikel "Daniël", pagina 804.

3 Pagina 17.

4 Pagina 89.

5 Clarendon Press, 1890.

van de ballingschap, de begraving van het oud-Hebreeuws en oud-Israël en de baarmoeder van het nieuw-Hebreeuws en het nieuw-Israël. Als het Hebreeuws, zoals elke andere taal, een taalgeschiedenis kent, dan moet Jesaja van Prediker gescheiden worden door een afgrond; maar een nog grotere kloof moet er gapen tussen Prediker en Jezus Ben Sirach, want in die tussenliggende periode zou een heel woordenboek van filosofische uitdrukkingen, spreekwoorden en gezegden en juridische termen moeten zijn uitgevonden. Ook zou dan de structuur en grammatica van de taal weinig ingrijpende veranderingen hebben ondergaan. Mocht Ben Sirach ooit gerestaureerd worden, dan kan het zijn dat sommige onderzoekers zich zullen inspannen om van elk hoofdstuk in de Bijbel de datering zo laat mogelijk te krijgen, zodat er geen ruimte meer bestaat voor profetie en openbaring. Anderen zullen de taak op zich nemen om te zien in hoeverre de erkende boeken van na de ballingschap terug te schuiven zijn, om op die manier de verschillen te verklaren tussen het vreemde midden-Hebreeuws daarin en het rijke en elegante nieuw-Hebreeuws in Ben Sirach. Hoe dit ook zij, uitleggingen, die ongeacht welk deel van de klassieke oud-Hebreeuwse Schrift, plaatsen tussen het midden-Hebreeuws van Nehemia en het nieuw-Hebreeuws van Ben Sirach, zullen toch echt enige heroverweging vereisen. In elk geval moeten zij in overeenstemming gebracht kunnen worden met de taalgeschiedenis, voordat zij onvoorwaardelijk aanvaard kunnen worden". (Pagina 21 en 22.)

Hoofdstuk V

“Een boek, dat pretendeert historisch authentiek te zijn en waarvan men beweert dat de schrijver ervan leefde in de dagen en het land waarover hij schrijft, wordt onmiddellijk afgewezen als het grove fouten bevat over zaken waarvan een in die tijd levende persoon op de hoogte moet zijn geweest.”¹

“Dit boek kan met geen mogelijkheid geschreven zijn in de dagen van de Babylonische ballingschap.”²

Op deze wijze wijst dr. Farrar het bijbelboek Daniël van de hand. Aan één kant zal dit dogmatisme bij geïnteresseerden en goed geïnformeerden overrompelend en zorgwekkend overkomen, maar onkundigen zullen hierdoor zonder twijfel worden overdonderd. Hoewel dit onderdeel van de Expositor's Bible waarschijnlijk bedoeld was om hen te onderrichten. De schrijver laat overal duidelijk zijn overtuiging doorklinken, namelijk dat allen, van Bacon tot Pusey, die het bijbelboek Daniël als authentiek aanvaarden, gebrek hebben aan, hetzij integriteit, hetzij aan intelligentie. En hij laat doorschemeren dat hijzelf behoort tot een reeks van geleerden die, als resultaat van onafhankelijk onderzoek, eensluidend zijn in hun afwijzing ervan. De bekendmaking dat men verborgen kleitafels met inscripties over het Babylonische hof heeft ontdekt, zal niet veel langer meer worden uitgesteld en zodra die aan het licht zijn gebracht, zullen we misschien ontdekken aan welke kant de dwaasheid ligt – aan de kant der gelovigen of aan de kant van de critici. En terwijl een onwetend lekenpubliek gemakkelijk onder de indruk wordt gebracht door een parade van quasi geleerdheid, kan iemand die deskundig is op het gebied betreffende dit dispuut over Daniël, niet anders constateren dan dat eerlijk en onafhankelijk onderzoek absoluut ontbreekt. Het was de heiden Porphyrius die lang geleden de bal aan het rollen bracht. En na een eeuwenlange periode van stilte bracht het Rationalisme weer beweging in deze zaak. Nu Scepticisme een modetrend is geworden en “Hogere Schriftkritiek” verondersteld wordt het kenmerk te zijn van een hoger ontwikkelde cultuur, volgt criticus op criticus, zoals schapen over de dam. In zijn laatste bijdrage aan dit dispuut, voegt deze schrijver zich in die rij, totaal onkundig van het feit dat de “grove fouten” waar hij tegenaan meent te moeten schoppen, slechts bestaan in de kortzichtigheid van degenen die ze veroordelen. En we zoeken tevergeefs naar maar één enkele bladzijde, waarop we het bewijs kunnen vinden van een eerlijk en onbevooroordeeld onderzoek.

De criticus zal ons evenwel vertellen dat de tijd voor onderzoek voorbij is, het zou geen open vraag meer zijn. *“Er bestaat geen schaduw van twijfel meer in de gedachten van geleerden zoals Driver, Cheyne, Sanday, Bevan en Robertson Smith.”³* Deze lijst van namen is bedoeld als de climax van de pretentieuze gedeelten die daaraan voorafgaan. Maar dit samen brengen van de levenden en de doden smaakt eerder naar een anti-climax. Hebben deze auteurs het monopolie op de wetenschap in Engeland? Of mag deze lijst alleen de vertegenwoordiging zijn van autoriteiten die het bijbelboek Daniël vijandig gezind zijn? Bovendien zijn de woorden van dr. Farrar een flagrante misvatting wat betreft hun standpunten. Degenen van hen die over dit onderwerp in algemene zin hebben geschreven en niet over het filologische aspect alleen, hebben dit gematigd en gereserveerd gedaan. En hoewel zij te maken hebben met in hun ogen nu beschikbaar bewijsmateriaal, laten zij ruim baan voor ontdekkingen die later de authenticiteit van het bijbelboek Daniël alsnog zouden kunnen bewijzen. Het lijkt misschien wat ongenadig om hieraan toe te voegen, dat geen enkele van deze gerenommeerde heren ooit heeft bewezen, toegerust te zijn voor een zo moeilijk en ingewikkeld onderzoek. Wat betreft de onderhavige behandeling en beoordeling, daarvan bewijst elk gedeelte een absolute ongeschiktheid voor die taak. Het is gemakkelijk om een verdachte te veroordelen, als al zijn getuigen zijn afgewezen en niet mogen worden gehoord. En als zijn eigen woorden en daden verkeerd worden voorgesteld en verminkt. En toch is de hier voorgestelde behandeling precies die, welke het bijbelboek Daniël ten deel valt. Aan geen enkele geloofsheld wordt toegestaan om te spreken. En de uitleg die van de profetische gedeelten van het boek wordt gegeven, zou door elke scherpzinnige student in de profetieën, als travestie worden afgedaan. En het zal zeker niet bij één keer blijven, dat de duidelijke misvatting en dwaasheid van de ideeën van de criticus duidelijk zullen zijn, ook voor een doorsnee lezer.

1 Dr. Farrar, pagina 45. 2 Idem, pagina 110. 3 Pagina 118.

Laten we de Zeventig Weken eens als voorbeeld nemen. Door het aanvaarden van de *"Hypothese over Antiochus"*, zoals die van de Sceptici, wordt de criticus geconfronteerd met het feit dat *"die niet precies overeenkomt met de vaststaande dateringen"*. *"Het is waar"*, zegt hij dan, *"dat van 588 tot 164 voor Christus slechts 424 jaren zijn in plaats van 490 jaren."* Maar dit probleem doet hij af met de verklaring dat *"nergens in de Heilige Schrift de nadruk wordt gelegd op precieze berekeningen"*. En hij voegt daaraan toe: *"voor zulke oninteressante en puur bijkomstige zaken als het berekenen van jaartallen, tonen de Joodse geschiedschrijvers zich overduidelijk totaal onverschillig."* Geen enkele uitspraak kan onhoudbaarder zijn. Een *"nauwkeurige berekening van de jaartelling"* is bijna de specialiteit van *"Joodse geschiedschrijvers"*. Geen andere geschriften kunnen wat dit betreft met die van hen vergeleken worden. Laat ons eens horen waar de criticus naartoe wil.

Hij maakt de volgende opmerking: *"Dat er wat betreft de berekening van de zeventig jaren van Jeremia al in de tijd van de ballingschap verschillen bestonden, wordt voldoende aangetoond door de uiteenlopende gezichtspunten betreffende het einde ervan, zoals we zien in Kronieken (2 Kronieken 36:22), waar 536 voor Christus wordt vastgesteld, en in Zacharia (Zacharia 1:2) waar de datering bepaald wordt op ongeveer 519 voor Christus."* Dit is zijn enige verwijzing naar de Schrift en, zoals ik al heb aangetoond¹, is dit niet meer dan een stomme blunder, ontstaan uit de verwarring van de *"Zeventig jaren van Dienstbaarheid"* met de *"Zeventig jaren van de Verwoestingen van Stad en Tempel"*.

Dr. Farrar doet daarna een beroep op *"precies dezelfde berekeningsfouten"* in Josephus en hij maakt de volgende opsomming: –

- "1. In zijn "De Joodse Oorlog" (Vi. iv. 8) zegt hij, dat tussen het tweede jaar van Kores en de verwoesting van de tempel door Titus (in 70 na Christus) 639 jaar liggen. Hier wordt een vergissing gemaakt van meer dan 30 jaar."*
- "2. In zijn "Oude geschiedenis van de Joden" (XX. x.) zegt hij, dat er 434 jaar liggen tussen de terugkeer uit de ballingschap (536 voor Christus) en de regering van Antiochus Eupator (164-162 voor Christus). Hier wordt een vergissing gemaakt van meer dan 60 jaar."*
- "3. In Autb. (XIII. xi.i) berekent hij 481 jaar tussen de terugkeer uit de ballingschap en de tijd van Aristobulus (105-104 voor Christus). Hier vinden we een vergissing van zo'n 50 jaar."*

Deze "vergissingen" vragen om een zorgvuldig diepteonderzoek. In het eerste aangehaalde gedeelte, berekent Josephus voor de periode tussen de fundering voor de eerste tempel door Salomo en de verwoesting door Titus, 1130 jaar, 7 maanden en 15 dagen. *"En vanaf de tweede bouw ervan, uitgevoerd door Haggai, in het tweede jaar van Kores de koning"*, was de tussenliggende periode 639 jaar en 45 dagen. Dit moet, als we het goed begrijpen, als bewijs dienen dat men voor *"exacte berekening"* niet bij Joodse geschiedschrijvers moet zijn!

De opsomming tot en met zelfs het aantal dagen, geeft ons echter de verzekering dat Josephus chronologische tabellen voor zich had liggen van absolute precisie. Bij het berekenen van het tweede bovengenoemde tijdperk, verwijst hij naar de profeet Haggai die, in het tweede jaar van Darius Hystaspes, samen met Zacharia voorstander was van de bouw van de tweede tempel. Zoals deze historicus op een andere plaats Artaxerxes benoemt als Kores², zo spreekt hij hier ook over Darius onder zo'n zelfde titel. De periode was daarom (volgens onze chronologie) van 520 voor Christus tot 70 na Christus – dat is 589 jaar – dat is ongeveer 50 jaar minder dan Josephus berekent. In het derde voorbeeld van dr. Farrar verschijnt ditzelfde overschot van ongeveer 50 jaar; en als we in zijn tweede voorbeeld de twijfelachtige versie 434 jaar vervangen door 424 jaar, bereiken we precies hetzelfde resultaat.

Wat moeten we hieruit concluderen? In elk geval niet dat de Joden in de oudheid onzorgvuldig en onverschillig omsprongen met chronologie, want dat is overduidelijk niet waar; maar wel dat hun

1 Pagina's 21 en 22. 2 *Antiquities*, XI. vi. i.

chronologische tafels, hoewel vastgelegd met uiterste precisie, toch worden gemarkeerd door onjuistheden die oplopen tot een surplus van zo'n vijftig jaar, precies vallend in de periode waartoe het tijdperk van de zeventig weken moeten worden gerekend.

Hier vinden we dan een duidelijke en adequate oplossing voor de enige serieuze tegenwerping die de criticus te berde kan brengen voor het van toepassing brengen van deze profetie op de Messias. Over deze toepassing schrijft dr. Farrar: –

"Ten slotte wordt dit in discrediet gebracht door het feit dat noch onze Heer, noch Zijn apostelen, of enig ander van de vroegste Christelijke geschiedschrijvers, ook maar één keer een beroep heeft gedaan op het bewijs in deze profetie, die, volgens de denkwijze van Hengstenberg en dr. Pusey, zo beslissend zou zijn geweest! Als zo'n bewijsstuk zo voor de hand lag – chronologisch en beslissend bewijsmateriaal – waarom hebben zij dit dan opzettelijk links laten liggen?"¹

Het antwoord is luid en duidelijk. Omdat enig beroep daarop zou zijn afgewezen en als bewijs geweigerd zou zijn, omdat (zoals Josephus ons laat zien) dit in de tijd waarin men leefde, als de chronologie werd opgevat. Maar welk mogelijk excuus zou er kunnen zijn voor hen, die met het volle licht van de geschiedenis over deze heilige bladzijden, niet alleen het onderwijs daarvan verwerpen, maar die met uiterste vindingrijkheid proberen om ze te verduisteren en te verruïneren! *"Vanaf het bevelschrift voor de herbouw van Jeruzalem tot op de Gezalfde (of "de Messias"), de Vorst"* – is, om dr. Farrars eigen woorden aan te halen², de beschrijving van de periode waarover wij het hebben. Dat de Heilige Stad werd herbouwd is zonder enige twijfel. Dat deze herbouw het gevolg was van een bevelschrift van Artaxerxes I is niet aan twijfel onderhevig. Het jaartal van dit bevelschrift is algemeen bekend. Vanaf dat jaar tot op "de Messias, de Vorst", was precies de periode die door de profetie was bepaald. Maar dr. Farrar wil ons vertellen dat dit tijdsgewricht niet begon bij het bevelschrift voor de herbouw van Jeruzalem, maar bij de catastrofe waardoor Jeruzalem in puin werd gelegd. *"Het is duidelijk"*, zo zegt hij na het opsommen van *"gezichtspunten van de rabbi's en voorvaderen"*, *"dat niet één van hen het eens is met de toespelingen die in het verhaal voorkomen, behalve met die, welke de verwoesting van de tempel tot beginpunt nemen"*³.

Voor hen die trachten profetie van God toe te passen op gebeurtenissen waarnaar zij denken dat zij verwijst, is zulk soort geklets al erg genoeg. Maar de gedachte hier is zelfs, dat een *"vrome en begaafde Chassied"*, schrijvend in het jaar 164 voor Christus, met het geschiedenisboek geopend voor zich, *"een bevelschrift tot herbouw van Jeruzalem"* beschrijft als *"de verwoesting van Jeruzalem"*, en dan zou schrijven dat een periode van 424 jaar, een periode van 490 jaar is?! En tegen het einde van de negentiende eeuw van het Christelijke tijdperk worden deze kinderachtigheden van de sceptici in alle ernst nagepraat door de decaan van Canterbury, tot verlichting van Christelijk Engeland! In absurditeit vervallen, omdat men moeilijkheden wil vermijden, is hetzelfde als zelfmoord plegen om aan gevaar te ontkomen!

Andere geschiedschrijvers vertellen ons dat de periode van zeventig weken begon bij de Goddelijke belofte die is vastgelegd in Jeremia 29:10.⁴ En hoewel dit standpunt niet kan worden beschuldigd van absurditeit, kan het toch geen nauwkeurig onderzoek doorstaan. Er wordt daar geen "bevel" gegeven om Jeruzalem te herbouwen, maar slechts een belofte gedaan over de toekomstige herbouw. Bovendien smaken al deze theorieën naar rechtsverkachting en casuïstiek, gezien het feit dat de Schrift zo duidelijk over een "bevel" spreekt, als gevolg waarvan Jeruzalem ook werkelijk werd herbouwd.⁵ zie volgende bladzijde.

1 Pagina 287. 2 Pagina 275. 3 Pagina's 288 en 289.

4 Meneer Bevan zegt (Com., pagina 155): "het goede woord" (bevel) is hier natuurlijk "deze profetie. De kracht ligt "natuurlijk" daarin, dat slechts de Messiaanse toepassing van deze boodschap van de engel teniet wordt gedaan! De uitdrukking die wordt gebruikt komt meer dan duizend keer voor in de Schrift, met verschillende betekenissen en ook in Esther wordt dit woord herhaaldelijk gebruikt voor de bevelschriften van een Perzische koning.

Het was ook niet zonder betekenis dat de profetische periode dateerde vanaf het herstel onder Nehemia. De Tijden van Dienstbaarheid werd beëindigd bij de troonsbestijging van Kores, en de zeventig jaar van Verwoesting van Stad en Tempel waren al verlopen in het tweede jaar van Darius. Maar de Joden hadden toen nog steeds geen staats- of kerkelijk recht. In één woord, hun toestand was toen bijna hetzelfde als die van vandaag*. Het was het decreet in het twintigste jaar van Artaxerxes dat de zelfstandigheid van Juda als natie herstelde. Deze gunst kan van zijn kant misschien uit politieke overwegingen zijn verleend, omdat de Griekse overwinning bij Cnidus geleid had tot een wankele vrede, die de macht van Perzië in Palestina verzwakt had. Hoe men daarover ook moge denken, toch blijft dit een duidelijk feit.

En er kan ook een zekere en verrassende precedent in worden gevonden, om het geloof te rechtvaardigen dat dit tijdperk niet eerder kon beginnen, omdat het bestaan van Juda als natie toen nog latent was. Ik zinspeel hiermee op de 480 jaar van 1 Koningen 6:1, berekend vanaf de Exodus tot de tempelbouw. Als de critici een klein deel van de tijd en energie die zij gespendeerd hebben om die passage af te wijzen als bedriegerij of blunder, hadden gewijd aan het zoeken naar de verborgen betekenis hiervan, dan zou hun arbeid misschien lonend zijn geweest. Dat de chronologie van die periode op de juiste wijze bekend was, is duidelijk uit het dertiende hoofdstuk van Handelingen, waardoor wij in staat gesteld worden om deze zelfde periode te berekenen op 573 jaar. Hoe dan kan de schijnbaar missende periode van 93 jaar verantwoord worden? Het is precies de optelsom van de verschillende Tijden van Dienstbaarheid.¹ De eindconclusie moet duidelijk zijn, namelijk dat "het 480ste jaar" betekent het 480ste jaar van het bestaan en de verantwoordelijkheden van Israël als natie. En als dit principe wordt toegepast op een blijkbaar historisch tijdperk, dan kunnen we er des te meer op voorbereid zijn, dat we ontdekken dat het gaat om een mystieke en profetische periode.

5 Nehemia 2. Toen Nehemia van sommige Joden die uit Jeruzalem terugkeerden, hoorde dat de muren en poorten van de stad nog steeds in puin lagen, werd hij zo door verdriet overmand dat de koning zijn droefenis bemerkte en de oorzaak daarvan wilde weten. En zijn smeekbede was: "dat gij mij zendt naar Juda, naar de stad der begrafenis van mijner vaderen, dat ik ze bouwe." Dan volgt er een verslag van het koninklijk bevelschrift om Jeruzalem te bouwen en van de herbouw daarvan, als gevolg van dit bevelschrift.

1 Handelingen 13:18-21 spreekt over 40 jaren in de woestijn, 450 jaar onder de Richteren en 40 jaren voor de regeringsperiode van Saul. Daaraan moet worden toegevoegd de 40 jaren van de regering van David en de eerste drie jaren van Salomo, want hij begon in zijn vierde jaar met de bouw van de tempel. De perioden van dienstbaarheid waren: aan Mesopotamië 8 jaar, aan Moab 18 jaar, aan Kanaän 20 jaar, aan Medië 7 jaar, en aan de Filistijnen 40 jaar. Zie Richteren 3:8 en 14; Richteren 4:2 en 3; Richteren 6:1; Richteren 13:1. De dienstbaarheid genoemd in hoofdstuk 10:7-9 betrof alleen de stammen aan de andere kant van de Jordaan en strekte zich niet uit over heel het volk Israël. Nu, 8 + 18 + 20 + 7 + 40 is precies gelijk aan 93 jaar. Om te denken dat dit op zuiver toeval berust zou wel erg veel van ons geloof vergen.

* Noot van de vertaler: dit boekje is geschreven aan het einde van de 19e eeuw.

Hoofdstuk VI

Het bijbelboek Daniël wordt afgewezen, omdat wordt aangenomen dat de voorspellingen eindigen bij Antiochus Epiphanes en omdat er overvloedig bewijs zou zijn dat het boek in de tijd van de Makkabeeën werd geschreven.

Daarom rijst de volgende vraag, namelijk of enig gedeelte van deze profetieën met een latere periode verband kan houden, en zo ja, of deze dan al zo duidelijk vervuld zijn, dat een oprechte en verstandige gelovige daardoor overtuigd kan worden. De belangrijkste en meest centrale profetie in het bijbelboek geeft het antwoord. Deze beroemde voorzegging over de Zeventig Weken van Daniël, vereist daarom meer aandacht dan er in het vorige hoofdstuk aan is besteed.

De spot van dr. Farrar hierover is maar al te gegrond, daar de verklaringen van verschillende elkaar beconcurrerende uitleggers sterk van elkaar afwijken; de bestudering hiervan heeft zo'n effect op zijn denken gehad, dat hij ertoe is overgegaan de exegese van Kuenen te aanvaarden, die misschien de meest belachelijke is van alle. Maar laat wie dan ook, alles negerend wat er tot nog toe over dit onderwerp is geschreven, zich maar eens bezighouden met dit gedeelte. Vastbesloten om elke uitlegging die vergezocht of mystiek is af te wijzen, maar bereid om deze woorden in hun eenvoudige en voor de hand liggende betekenis te accepteren. Tot welke slotsom zal hij dan komen?

Hier volgt de tekst van Daniël 9:24-27:¹ –

“Zeventig weken zijn bestemd over uw volk, en over uw heilige stad, om de overtreding te sluiten, en om de zonden te verzegelen, en om de ongerechtigheid te verzoenen, en om een eeuwige gerechtigheid aan te brengen, en om het gezicht, en den profeet te verzegelen, en om de heiligheid der heiligheden te zalven. Weet dan, en versta: van den uitgang des woords, om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen, tot op Messias, den Vorst, zijn zeven weken, en twee en zestig weken; de straten, en de grachten zullen wederom gebouwd worden, doch in benauwdheid der tijden. En na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hem zelve zijn; en een volk des vorsten, hetwelk komen zal, zal de stad en het heiligdom verderven, en zijn einde zal zijn met een overstromenden vloed, en tot het einde toe zal er krijg zijn, en vastelijk besloten verwoestingen. En hij zal velen het verbond versterken één week; en in de helft der week zal hij het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden,...”

Temidden van vele moeilijke dingen, is één ding hier absoluut duidelijk. De vervulling van geheel de Messiaanse zegening over het volk en de stad van Daniël zou uitgesteld worden tot het einde van een bepaalde periode, die wordt beschreven als “zeventig weken”. Perioden van “zeven weken”, “tweeënzestig weken” en “één week”, worden minder vaak genoemd en zijn duidelijk onderverdelingen van deze complete periode. Het beginpunt van de telling was dus het uitgaan van een bevel om Jeruzalem te herbouwen; en aan het einde van de middelste periode (de tweeënzestig weken) zou de Messias afgesneden worden.

Wel, er wordt niet in twijfel getrokken dat deze “weken” jaarweken zijn, weken van zeven jaar. Er wordt niet in twijfel getrokken dat de Heilige Stad werd herbouwd – niet de tempel, want die wordt hier helemaal niet genoemd, maar de straten en de grachten – dat is de stad en de wallen rondom Jeruzalem. Er wordt niet in twijfel getrokken dat deze herbouw werd uitgevoerd door Nehemia als gevolg van een bevel, uitgevaardigd door Artaxerxes Longimanus in het twintigste jaar van zijn regering. En er wordt niet in twijfel getrokken dat de regeringsperiode van Artaxerxes begon in 465 vóór Christus. Er kunnen mogelijk dus maar twee vragen rijzen: “Wat is de preciese datum van de Joodse maand Nisan?” en “Uit wat voor soort jaren is deze profetische periode samengesteld?”.

1 Zie Appendix, opmerking 1.

Hoewel de details van de antieke Joodse kalender niet meer kunnen worden achterhaald, is in elk geval het algemene principe waarop hij was gebaseerd bekend. Het nieuwe jaar werd geproclameerd bij de eerste verschijning van de maan in het seizoen van de lente-equinox. Het tijdstip van de hier betreffende nieuwe maan in Jeruzalem was: om 7 uur en 9 minuten ante meridiem; op 13 maart 445¹ vóór Christus. Het begin van de eerste maangestalte zal op de volgende dag verschenen zijn. De 14de maart in 445 vóór Christus is dus onmiskenbaar het begin van deze profetische periode.

Dat het profetische jaar niet gelijk was aan een gewoon werelds jaar werd zestien eeuwen geleden opgemerkt door Julius Africanus². In de oudheid hanteerde de wereld de maankalender en bestond een jaar uit 360 dagen. Het is vrijwel zeker dat in de dagen dat deze profetie werd uitgesproken, deze jaarkalender gebruikelijk was in Jeruzalem en in Babel. Deze jaarkalender was ook in gebruik in de dagen van Noach, waar de tijd tussen de 17de dag van de tweede maand en de 17de dag van de zevende maand als 150 dagen wordt gespecificeerd. De overlevering getuigt ervan dat ditzelfde jaar door Abraham in zijn Chaldeese vaderland werd gehanteerd en dat dit later in zijn familie in stand werd gehouden. En sir Isaac Newton verzekert ons dat:

"... alle volkeren, voordat de preciese lengte van een zonnejaar bekend was, de maanden berekenden aan de hand van de omloop van de maan, en jaren aan de hand van de afwisseling van winter en zomer, lente en herfst; voor het maken van hun feestenkalender hanteerden zij dertig dagen voor een maand en twaalf maanden voor een jaar, afgekort op het dichtstbijzijnde ronde getal. Vandaar onze verdeling van de eclips in 360°."

Deze woorden citerend, voegt sir G.C. Lewis daaraan toe dat *"alle, met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, geloofwaardige overlevering, komt neer op hetzelfde resultaat, namelijk dat binnen bepaalde grenzen van juistheid, een zonnejaar van twaalf lunaire maanden door alle volkeren rondom de Middellandse Zee al in de verre oudheid erkend was"*.³ Maar dit is niet meer dan prima facie bewijsvoering ten gunste van de lunisolaire kalender. Er is overtuigender bewijsmateriaal nodig om dit te ondersteunen.

Allereerst hebben we het getuigenis in het bijbelboek Openbaring, waar, verwijzend naar de visioenen van Daniël, tweemaal de "halve profetische week", omschreven wordt als "tweeënveertig maanden", en tweemaal als "1260 dagen". En natuurlijk zijn 1260 dagen precies gelijk aan drieëneenhalve lunisolaire jaren. Het laatste bewijsstuk is evenzo duidelijk en frappant. Het gebed van Daniël was een gebeurtenis die plaatsvond tegen het einde van de Tijd der Verwoestingen. Hij *"merkte in de boeken, dat het getal der jaren, van dewelke het woord des HEEREN tot den profeet Jeremia geschied was, in het vervullen der verwoestingen van Jeruzalem, zeventig jaren was."* Het is niet duidelijk of het hier gaat om de boekrollen met de profetieën van Jeremia, of om de boeken der Wet.

Hier mag terzijde opgemerkt worden, dat de critici op geen van deze beide mogelijkheden een punt van bezwaar inbrengen. Hier, zoals ook in vele andere gevallen, volgen zij blindelings het Duitse Scepticisme. Ons wordt nadrukkelijk verteld, dat de ballingen de beschikking hadden over de "boeken" van Jeremia; en het is eenvoudigweg niet te geloven dat Daniël niet in het bezit zou zijn van de boekrollen der Wet. Professor Bevan maakt inderdaad deze veronderstelling; en zichzelf afscheidend van zijn bondgenoten critici, suggereert hij dat het gedeelte dat Daniël voor zich had, de waarschuwing was in Leviticus 26: dat zeventenvoudig slagen zouden worden toegedaan, naar de mate van de zonden des volks. Maar deze gedachte chronologisch toepassen rekt de betekenis van deze woorden wel erg ver op. Mag ik iets anders te berde brengen?

1 Omdat dit tijdstip van zulk kardinaal belang is, heb ik niet vertrouwd op mijn eigen berekeningen. Tijdens het schrijven van mijn boek hierover (*The Coming Prince*) heb ik deze vraag voorgelegd aan de Astronomer-Royal (titel van de belangrijkste astronoom in Groot-Brittannië), wijlen sir George Airy, en de hier genoemde datum heeft zijn goedkeuring.

2 Hij hield vast aan de maankalender.

3 *Astronomy of the Ancients*, hoofdstuk 1, paragraaf 7.

Het was pas nadat hun Heilige Tempel ingewijd was en nadat de Tempeldienst was begonnen, dat het volk de volle verantwoordelijkheid voor het Woord van God op de schouders werd gelegd. Eén van de meest karakteristieke van deze verantwoordelijkheden was wel het in ere houden van het Sabbatsjaar; en die instelling – men moest elk zevende jaar het land braak laten liggen – werd systematisch door de Joden genegeerd. De Tempel werd ingewijd op het Loofhuttenfeest in het elfde jaar van koning Salomo. Dit jaar was daarom het begin van de cyclus van sabbatsjaren. De tussenliggende periode, tussen dat jaar en het jaar van het einde van de Tijd der Verwoestingen (1005 tot 520 vóór Christus), afgerond gerekend, was 483 jaren, of 70 x 7 lunisolaire jaren van 360 dagen. Dit is dan ook de reden waarom het Tijdperk der Verwoestingen was vastgesteld op 70 jaren; en Daniël had waarschijnlijk het vijftiende hoofdstuk van Leviticus voor zich. In een uitspraak in Kronieken zou de Tijd der Verwoestingen aanhouden *“zodat het land aan zijn sabbatten een welgevallen had; het rustte al de dagen der verwoesting, totdat de zeventig jaren vervuld waren”*.¹

Eén schakel ontbreekt nog om deze ketting van bewijzen compleet te maken. Het verband tussen de zeventig weken in de profetie en de zeventig jaren van Verwoestingen wordt algemeen erkend: maar wat dan, was het “jaar” van de Verwoestingen? Het tijdperk wordt berekend vanaf het begin van het beleg, want vanaf de dag waarop het binnenvallende leger de stad belegerde, kwam het land braak te liggen en alle landbouwactiviteiten werden opgeschort. Dit gebeurde op de 10de dag van de 10de maand, in het 9de jaar van Zedekia² (in 520 vóór Christus). Dit was dus het begin van dit Tijdperk; kan het einde ervan met evenveel zekerheid worden vastgesteld?

Hier trekt een heel opvallend feit onze aandacht. Zestien jaar lang werd de uitvoering van het bevel van Kores om de tempel te herbouwen vrijdeld door de plaatselijke autoriteiten in Palestina en het was pas in het tweede jaar van Darius Hystaspis (520 vóór Christus) dat het werk voortgang kreeg. Hierin lag een Goddelijke bedoeling, want het oordeel van de Verwoestingen rustte nog steeds op het land. Maar in dat jaar werden de profeten Haggai en Zacharia geïnspireerd om uit te roepen dat de “gezette tijd” gekomen was. *“Stelt er toch uw hart op,”* zo proclameerde de profeet, *“van dezen dag af en opwaarts; van den vier en twintigsten dag der negende maand af, van den dag af, als het fundament aan den tempel des HEEREN is gelegd geworden, stelt er uw hart op: .... die zal Ik van dezen dag af zegenen.”*³ Wel, als ik de stand van de maan in deze respectievelijke jaren goed berekend heb, viel de eerste Nisan in 589 voor Christus op de 15de maart en in 520 voor Christus was dat de 2de april.⁴ De periode van de 10de Tevet in het ene jaar, tot aan de 24ste Kislew in het andere, was daardoor precies 25.200 dagen lang. En 25.200 dagen vormen precies 70 maanjaren van 360 dagen.

Waar brengt ons dit alles? Het bevel tot de herbouw van Jeruzalem werd uitgevaardigd op de 1ste Nisan in 445 voor Christus. Vanaf die dag “tot op Messias, de Vorst”, zou zijn negenenzestig keer zeven profetische jaren. 483 Jaren van 360 dagen zijn samen 173.880 dagen; en 173.880 dagen, geteld vanaf de eerst dag van Nisan in het 20ste jaar van Artaxerxes, eindigen op de 10de dag van Nisan in het 18de jaar van keizer Tiberius – de dag dat, als de vervulling van deze profetie en die van Zacharia, onze Heer publiekelijk Zijn eerste en enige intocht deed in Jeruzalem.

Het past ons om Zijn welbekende woorden, zo mooi en vol ernstige bezieling, hier te herhalen: *“En als Hij nabij kwam, en de stad zag, weende Hij over haar, zeggende: Och, of gij ook bekendet, ook nog in dezen uw dag, hetgeen tot uw vrede dient! Maar nu is het verborgen voor uw ogen.”*⁵ Gedurende Zijn verblijf

1 2 Kronieken 36:21. 2 2 Koningen 25:1; Ezechiël 24:1. 3 Haggai 2:19-20.

4 Ik heb berekend dat in 589 voor Christus de nieuwe maan van Pascha viel op de 14de maart om ongeveer 5 uur 's middags, en in 520 voor Christus was dit op de 1ste april omstreeks 12 uur 's middags. De 1ste Nisan viel in beide gevallen daarom waarschijnlijk op de volgende dag, omdat het nieuwe jaar pas kon beginnen als de maan door twee getuigen weer was gezien. Zie Lindo's *Jewish Calendar* en Clintons *Fasti Rom.*, deel II, pagina 240.

5 Lukas 19:41 en 42. Volgens Lukas 3 begon het Dienstwerk van onze Heer in het vijftiende jaar van Tiberius. Er is geen jaartal in de geschiedenis dat met meer zekerheid is vastgesteld, dus het jaartal van de kruisiging is duidelijk in zijn achttiende jaar. (Zie Appendix, opmerking II.)

onder hen werd Hij voortdurend "veracht en verworpen", maar dit was de dag waarop hun beslissing onherroepelijk werd en hun ondergang bezegeld.

Als mijn uiteenzetting van deze belangrijke profetie over de Zeventig Weken mijn persoonlijke bijdrage is aan het dispuut over het bijbelboek Daniël, dan wil mij men wel verontschuldigen dat ik, op gevaar van herhaling, nogmaals duidelijk de nadruk wil leggen op de volgende conclusie.

De "zeventig weken" in het vierentwintigste vers van het negende hoofdstuk van Daniël, zijn zeven keer de zeventig jaren van "de Verwoestingen van Jeruzalem", genoemd in het tweede vers. Daar dit algemeen wordt aangenomen, behoeft dit geen bewijs. Die termijn van zeventig jaren was een oordeel van God over de heilige stad en het heilige land. De lengte van die periode is duidelijk vastgelegd in de Schrift en ik mag daaraan toevoegen dat vijfentwintig eeuwen lang, tot op de dag van vandaag, op de verjaardag van die dag, "de vastendag van Tevet" wordt gehouden door Joden overal ter wereld. Het eindpunt van de periode wordt al even specifiek en duidelijk benadrukt, want de jaren worden uitgemeten met evenveel precisie als een gerechtelijk vonnis. De slimme lezer zal daarom bij zichzelf vaststellen dat, daar het tijdperk van de "verwaarloosde" Sabbatsjaren werd gemeten in jaren van 360 dagen, dit ook geldt voor de duur van het opgelegde vonnis voor die verwaarlozing en dus precies, en tot op de dag nauwkeurig, zeventig maanden van 360 dagen. En met de duidelijke en eenvoudige aanwijzing hiermee verkregen, kan hij zelf het tot nog toe onopgeloste probleem van de "Zeventig Weken" oplossen. Vierhonderddrieëntachtig (69 x 7) van dezelfde jaren, beginnend vanaf het twintigste jaar van Artaxerxes, toen het "bevel" tot herbouw van Jeruzalem werd uitgevaardigd, eindigen, niet vaag of met een mogelijke foutmarge, maar precies tot op de dag nauwkeurig: op die zondag in de lijdensweek, toen voor de eerste en enige keer in Zijn Dienstwerk op aarde, onze Heer toestond dat Zijn Messiasschap openlijk werd geproclameerd.¹

De logica hiervan is ijzersterk. De uitkomst is of een ongelukkige toevalligheid, of anders is het overweldigend bewijs dat de visioenen van Daniël een Goddelijke openbaring waren.

Toeval? Veronderstel dat iemand voor de vuist weg beweert dat de afstand tussen het postkantoor St. Martin's-le-Grand in Londen en het postkantoor in Leamington of Gloucester 173.880 yards is, en dit zou volkomen juist blijken te zijn: wat zou men denken van iemand die zou tegenwerpen dat dit het resultaat was van "een gelukkig toeval"? "Maak dat de kat wijs!" zouden we terecht uitroepen!

Het is aan de lezer om te beoordelen of dit een voorbeeld is van "het eindeloos opeenstapelen van vermoedens" of een legitiem beroep op duidelijke feiten en de constructieve uitspraken van de Schrift.

1 Vanaf de eerste Nisan in 445 voor Christus, tot de 6de april in 32 na Christus, was 476 jaren + 24 dagen = 173.880 dagen, en 69 x 7 jaren van 360 dagen = precies 173.880 dagen. Het zou binnen de grenzen van deze bladzijden, totaal onmogelijk zijn om de zeventigste week van deze profetie te behandelen, of om de vele opkomende vragen hierover te bespreken. Op een andere plaats heb ik dit onderwerp uitputtend behandeld en elke moeilijkheid en tegenwerping die kan worden ingebracht tegen dit schema, van repliek gediend. Zie Appendix, opmerking II.

Hoofdstuk VII

De critici vinden dat zij deskundig genoeg zijn om te beoordelen welk gedeelte van de bijbelse canon wel geïnspireerd is en welk gedeelte niet. Tijdens het uitoefenen van deze bekwaamheid hebben zij besloten dat bepaalde passages in het bijbelboek Daniël bewijzen dat dit boek niet de Goddelijke goedkeuring kan wegdragen. Voor ons zal het belang van hun oordeel hierover zich verhouden tot onze agnosie wat betreft de Schrift. De eerste hoofdstukken van het bijbelboek dat in de canon volgt na Daniël, leveren wat dat betreft heel wat grotere moeilijkheden op. Maar toch blijkt het profetische karakter van het bijbelboek Hosea onbetwistbaar. We zouden nog andere schriftplaatsen kunnen citeren om dezelfde gehandhaafde ethiek te benadrukken; maar omdat deze prietpraat van de critici over het algemeen niet door Christenen wordt aanvaard, is er geen noodzaak om dit nog verder te bespreken.

Het argument van decaan Farrar, over de afwezigheid van verwijzingen naar het bijbelboek Daniël in de apocriefe literatuur van de Joden, kunnen we nog kortbondiger afwijzen. Feitelijk geeft hij zelf het antwoord hierop, want bij het benaderen van dit onderwerp vanuit een andere invalshoek, benadrukt hij juist de invloed die dit bijbelboek uitoefent op diezelfde literatuur.¹ En wat betreft het zwijgen van "Jezus, de zoon van Sirach": dit argument benadrukt slechts de schaarste aan echt, zwaarwegend bewijsmateriaal. De lezer kan de passage waarnaar wordt verwezen² zelf opzoeken en zijn eigen mening over deze zaak vormen. Als de weglating van iemand uit een lijst van lofredes over "beroemde figuren" moet gelden als bewijs, dan moeten ook Ezra en het bijbelboek dat zijn naam draagt, worden afgewezen.

Het volgende punt vraagt om meer aandacht. Het bijbelboek Daniël werd met toestemming opgenomen in de canon; "maar", zo wordt ons verteld, "het wordt ondergebracht in de Ketoevim, de Geschriften, zij aan zij met boeken als Esther". De Joodse canon van het Oude Testament wordt gezien als vierentwintig boeken. Deze worden onderverdeeld in de Torah, de Neviim en de Ketoevim – respectievelijk: de Wet, de Profeten en de Geschriften. Het ingebrachte bezwaar impliceert dat alleen de Neviim, en verder niets, alles zou bevatten wat beschouwd wordt als profetie; en dat de inhoud van de Ketoevim gezien wordt als van mindere waarde dan de rest van de canon. Maar deze implicatie is misleidend. In de eerste categorie vinden we boeken als Jozua, Richteren, Samuël en Koningen. De laatste bevat minstens twee boeken, die hoger worden ingeschat dan enig ander boek in de Schrift, – de Psalmen, zo onlosmakelijk verbonden met de naam van koning David; en Esther, dat, ondanks de spot van de criticus, buitengewoon hoog in ere wordt gehouden. Dr. Driver verzekert ons dat zij "door de Joden hoog gewaardeerd worden en verhevener worden geacht dan alle andere der Geschriften."³ Psalmen is de koploper van deze lijst. Daarna komt Spreuken, verbonden met de naam van Salomo. Daarna Job, één van de oudste der boeken. Vervolgens de vijf Megilloth (Hooglied, Ruth, Klaagliederen, Prediker en Esther). Ten slotte Daniël, Ezra, Nehemia en Kronieken. Als men Daniël had gerangschikt vóór de Megilloth, dan had men dit boek uit het verband gehaald van die boeken, waarmee het juist direct verband houdt. Om kort te gaan, de plaats van Daniël in deze lijst is normaal en logisch.

Het Boek der Psalmen stond, zoals gezegd, als belangrijkste van de Ketoevim genoteerd en werd later de aanduiding van de gehele lijst. Want toen onze Heer sprak over "de wet van Mozes, de Profeten en de Psalmen", bedoelde Hij hiermee "de gehele Schrift".⁴ Vele van de Psalmen worden terecht gezien als

1 "Het boek is in alle opzichten uniek, een geschrift van geheel eigen aard; de vele imitaties die het navolgden zijn dan ook inderdaad maar imitaties" (pagina 37). Dit is slechts één van de vele voorbeelden van hoe dr. Farrar zichzelf keer op keer tegenspreekt, en dat op één en dezelfde bladzijde.

2 Ecclesiasticus 48:20-49:19.

3 *Introduction*, pagina 452.

4 Lukas 24:27 en 44.

profetie; maar hoewel David in hoogste instantie profeet was, wordt hij in de herinnering van het volk niet als profeet bewaard, maar als koning. Daarom werd het Boek der Psalmen als vanzelfsprekend geplaatst in het derde deel van de canon. De boeken werden natuurlijk meer gerangschikt naar hun schrijvers, dan naar de aard van hun inhoud. Dit is precies de reden waarom het boek Daniël de hem toegewezen plaats kreeg. Want pas aan het einde van een lang leven van staatsmanschap, werden aan Daniël de visioenen over de ballingschap getoond. Maar dat is nog niet alles. Hoewel blijkbaar blind voor de betekenis ervan, benadrukt ook dr. Farrar dat Daniël geen recht had op een profetenmantel. De profeten *"spraken als zij door de Heilige Geest daartoe gedreven werden"*. Daniël legde slechts de woorden vast, die door de engel tot hem werden gesproken en hij beschreef de visioenen die hij te zien kreeg. Men bedenke dat de vraag hier niet is wat voor gewicht onze moderne critici hieraan hechten, maar hoe de mannen die de canon hebben samengesteld hierover hebben gedacht.

En nu wordt het de hoogste tijd om een vraag te stellen, die door de criticus stelselmatig wordt gemedend. Een vraag waarmee hij waarschijnlijk geen raad weet, omdat de "Hogere Schriftkritiek" in dit dispuut een totaal verkeerde houding aanneemt. De criticus is een specialist; en specialisten, hoewel vaak bewonderenswaardige getuigen, zijn spreekwoordelijk slechte rechters. Er zijn bovendien mensen die in elk passerend jaar meer ervaring opdoen in het deskundig tegen elkaar afwegen van bewijsmateriaal, dan een theoloog of een wetenschapper in zijn gehele leven. En zulke mensen kennen gevallen, waarbij een overdaad aan onmiskenbaar bewijs in één bepaalde richting scheen te wijzen, maar waar bij nader onderzoek toch werd vastgesteld dat de waarheid in totaal tegenovergestelde richting gevonden moest worden. De voorzichtigheid die deze ervaring met zich meebrengt wordt bij een criticus in het geheel niet gevonden. *"The Introduction to the Literature of the Old Testament"* is overduidelijk het werk van iemand die dit beoordelend vermogen wel heeft, maar daar niet altijd gebruik van maakt. Ditzelfde compliment zou ook aan professor Bevan gemaakt kunnen worden, maar dan doet zijn *"Short Commentary on Daniel"* hem wel groot onrecht. Het boek van dr. Farrar doet ons denken aan een persoonlijke heksenjacht, uitgevoerd door het soort jurist wiens bezoldiging evenredig lijkt te zijn aan de felheid waarmee hij elk punt ten nadele van de beklaagde naar voren brengt. Het lijkt nooit bij hem te zijn opgekomen dat er misschien twee kanten aan deze zaak zijn. Bij hem vinden we dan ook al het mogelijke wat tégen het bijbelboek Daniël naar voren gebracht kan worden. De vraag blijft: wat kan verder nog ter verdediging ingebracht worden? Laten wij enkele getuigen oproepen.

Het eerste is dat Daniël bij herhaling, zelfs drie keer, genoemd wordt in de profetieën van Ezechiël (14:14, 14:20 en in 28:3). De critici benadrukken dat een man, zo beroemd als "de Daniël uit de ballingschap", en zoals voorgesteld in het boek dat zijn naam draagt, een grote plaats in de literatuur van zijn volk zou hebben ingenomen. Als bewijs dat deze persoon in feite helemaal niet bestaat heeft, verwijzen zij naar het zwijgen van die literatuur over hem. En dus, als naar het getuigenis van Ezechiël wordt verwezen, beweren zij dat er een andere Daniël, van even grote, zo niet grotere faam, eerder in de geschiedenis tot grote hoogte is opgeklommen. Hoewel er van het bestaan van zo iemand niet de minste overlevering is overgebleven! Zo'n wijze van redeneren is moeilijk te verteren.

Hier is dr. Farrar overmoedig genoeg om het door zijn voorgangers platgetreden pad te verlaten en zich te wagen aan een stukje onafhankelijke kritiek. Hij stelt het jaar 606 voor Christus vast als het jaartal van de wegvoering van Daniël en zijn leeftijd toen hij naar Babel werd gebracht op 12 jaar. Hij voegt daaraan toe:

*"Als Ezechiël's profetie werd uitgesproken in 584 vóór Christus, dan zou Daniël bij die gelegenheid slechts tweeëntwintig jaar geweest zijn. Werd deze profetie pas uitgesproken in 572 vóór Christus, dan zou Daniël nog maar vierendertig jaar oud geweest zijn, en daarom in Joodse ogen slechts een jongeling. Het is ongetwijfeld heel verbazend dat door Oosterlingen, die leeftijd beschouwen als het paspoort naar wijsheid, deze nog in leven zijnde jongeling als heilige wordt geplaatst tussen de Aartsvader van de zondvloed (Noach) en de Vorst van Uz (Job)."*¹

Mocht iemand medelijdend veronderstellen dat dit een drukfout is, de woorden van de schrijver zijn woord voor woord correct weergegeven. Want de lezer zal begrijpen dat dit ostentatieve argument op niets meer berust dan op een opvallende rekenfout.¹ Zoals hij zelf aantoonde was Daniël zeker ouder dan vierendertig, en hij kan zelfs zesenzeventig geweest zijn toen Ezechiël deze profetie uitsprak. Als we het absurde idee opzij zetten dat Daniël niet meer was dan een kind van twaalf jaar toen hij werd weggevoerd naar Babel,² dan moet zijn leeftijd in het jaar van de profetie in elk geval op z'n minst veertig jaar zijn geweest; of "als de profetie pas uitgesproken werd in 572 voor Christus", dan moet Daniël al van middelbare leeftijd zijn geweest. In elk geval had hij het toppunt van zijn vermogen en het hoogtepunt van zijn roem toen al bereikt.

Hoe liggen dan nu de feiten? Hier vinden we Daniël, in een verblindend luisterrijke en invloedrijke positie aan het hof van Nebukadnezar; op de koning zelf na, de machtigste man in het rijk. Zijn macht en faam, hoe groot ook, zullen in de ogen van de eenvoudige bannelingen aan de rivier Chebar, zeker nog groter geleken hebben dan zij al waren. Onder hen woonde en profeteerde Ezechiël. Noch "de Aartsvader van de zondvloed", noch "de Vorst van Uz", konden een grotere plaats innemen in de harten en in de fantasie van het volk. De naam van hun grote voorganger moet op ieders lippen zijn geweest. Zijn macht betekende voor hen bescherming tegen verdrukking. Zijn invloed moet hun hoop op terugkeer naar het land van hun vaders hebben doen ontbranden. En dit was nog niet alles. De Raad van Chaldeese magistraten was wereldberoemd en meer dan twintig jaar lang was Daniël "hoofd van de magistraten", en dus, zowel in wijsheid als in staatsmanschap, de meest vooraanstaande figuur aan het hof van Babel. Onder Oosterlingen, en zeker onder zijn eigen volk, zal het verhaal over de gebeurtenis die hem deze positie bezorgde, en over zijn triomfen tijdens zijn bestuur als Groot-Vizier, niet aan vertelkracht hebben ingeboet. En hoewel zijn geloof intens, levend en krachtig was, kan het niet anders of ook in dit opzicht moet zijn reputatie zijn overdreven.

Zie hier de tijdsperiode en haar omstandigheden ten tijde van de profetie: – minachtende woorden voor één van de grootste vijanden van hun ras: "*Zie, gij zijt wijzer dan Daniël; zij hebben niets toegesloten voor u verborgen*"; beschuldigende woorden tegen de verdorvenheid die de oordelen over Jeruzalem had gebracht: "*Ofschoon Noach, Daniël en Job in het midden deszelven waren, ... zij zouden alleen hun ziel door hun gerechtigheid bevrijden.*"

De weigering om het getuigenis van Ezechiël als waardegarantie voor het bijbelboek Daniël te aanvaarden, bewijst dat men bij de sceptici tevergeefs zal zoeken naar eerlijkheid of redelijkheid. In de ogen van elk redelijk denkend mens zal in deze kwestie alleen al dit getuigenis heel veel gewicht in de schaal leggen.

Het Eerste boek der Makkabeeën is een uiterst hoogstaand werk. Het ademt een autoriteit en waardigheid als geen van de andere apocriefe boeken en zelfs Luther vond het waardig genoeg om tot de heilige boeken van de Schrift te worden gerekend. De schrijver daarvan was inderdaad "een vrome en begaafde Jood"; en hoewel de veronderstelling dat hij niemand anders was dan Johannes Hyrcanus tegenwoordig wordt tegengesproken, het geschrift bewijst zijn uitnemendheid zowel in vroomheid, als in wetenschap. Eén van de opvallendste passages in dit boek – het verhaal over de laatste woorden van de stervende, bejaarde Mattathias, verwijst naar de Daniël van de ballingschap en naar het bijbelboek dat zijn naam draagt.³

1 Elke schooljongen kan zien dat tussen 606 en 584 voor Christus tweeëntwintig jaren liggen, dus als Daniël twaalf was in 606 voor Christus, dan was zijn leeftijd in 584 voor Christus niet tweeëntwintig, maar vierendertig. Of, als 572 voor Christus het jaartal was van de profetie, dan was Daniëls leeftijd, toen die profetie werd uitgesproken, zesenzeventig.

2 Als zijn leeftijd rond die tijd achttien was, is hij gestorven toen hij achtentachtig was.

3 1 Makkabeeën 2:59 en 60. De hele passage is belangrijk, maar in het bijzonder de woorden van deze verwijzing: "*Ananias, Azaria, Misaël, als zij geloofd hebben, zijn uit de vlammen gehouden. Daniël is in zijn eenvoudigheid gerukt uit de mond der leeuwen*". En dat is nog niet alles. De woorden βδελυγμα ερηωσεως (verwoestende gruwel/gruwel der verwoesting) in 1 Makkabeeën 2:58 zijn een citaat uit Daniël 12:11.

Ondanks alle buitengewone kennis die aan dit dispuut is bijgedragen, is er tot mijn weten aan de betekenis van dit feit tot nog toe geen aandacht besteed. Onder kenners bestaat er bewijs van, dat 1 Makkabeeën geschreven werd vóór de dood van Johannes Hyrcanus in 106 voor Christus. Laten we, terwille van het argument, de geheel onmogelijke veronderstelling doen, dat de canon niet volledig was tot na de tijd van Antiochus. Dan nog levert het boek voldoende bewijs, waardoor de geleerden van die dagen het bijbelboek Daniël zagen als het werk van de grote prins en profeet van de ballingschap. Dat was de reden waarom het onmogelijk was om het niet op te nemen in de canon. De theorie is zodanig uit de hand gelopen dat het door het Sanhedrin als speudepigraaf ontvangen werd. Alleen al het feit dat het ontvangen werd, is het bewijs van de authenticiteit ervan en zou zwaarder moeten wegen dan heel de massa van tegenwerpingen en moeilijkheden die door de tegenstanders is opgeworpen.

Als we hier ruimte genoeg hadden, zouden talloze punten van kritiek, aangevoerd door de critici, gekeerd kunnen worden tégen hun eigen argumenten. Maar we kunnen die punten veilig negeren omdat er zoveel ander bewijsmateriaal bestaat, dat veel belangrijker en inhoudelijker is. Op het getuigenis van profetieën die al in vervulling zijn gegaan, hebben wij al gewezen. Maar een andere getuige van nog grotere autoriteit moeten wij nog aan het woord laten.

Het was de mening van Sir Isaac Newton dat *"het verwerpen van de profetieën van Daniël het ondermijnen zou zijn van het Christelijke geloof"*. Volgens bisschop Westcott heeft géén ander boek in het Oude Testament zo'n groot aandeel gehad in de ontwikkeling van het Christendom.¹ En om een tegenstander te citeren, professor Bevan geeft toe dat *"de invloed van het boek bijna overal duidelijk is"*. In verband daarmee voegt hij eraan toe: *"Hoe meer we beseffen hoe uitgebreid en diepgaand de invloed van Daniël was in de tijd na de Makkabeeën, hoe moeilijker het is om te geloven dat het boek daarvoor al 5nagenoeg vier eeuwen bestond, zonder enige aantoonbare invloed uit te oefenen"*.² Over dit laatste kunnen we de opmerking maken, ten eerste, dat het nog veel moeilijker te geloven is dat een "pseudepigraaf" zo'n uitgebreide en diepgaande invloed gehad zou kunnen hebben op de ontwikkeling van het Christendom. De gedachte alleen al, zo wij dat zouden aanvaarden, zou heel het Christelijke geloof in discredit brengen. Ten tweede, het is verbazend dat iemand niet ziet dat de invloed van het bijbelboek Daniël in de tijden na de Makkabeeën, te danken is aan de vervulling van zijn profetieën, juist in verband met die periode.

Dr. Farrar citeert, hoewel met de nodige verachting, de uitspraak van Hengstenberg, dat *"er maar weinig bijbelboeken zijn, waarvan de Goddelijke autoriteit zo duidelijk vaststaat; door het getuigenis van het Nieuwe Testament en in het bijzonder van onze Heer Zelf"*. En dus kan een bedachtzame Christen de waarheid van dit alles niet in twijfel trekken. De voorzeggingen van Paulus over de antichrist verwijzen naar de visioenen van Daniël. En met die visioenen zijn de visioenen van Johannes – de Daniël van het Nieuwe Testament – zo onlosmakelijk verweven dat, als eerstgenoemde toegeschreven worden aan fantasie, de laatstgenoemde moeten worden toegeschreven aan krankzinnigheid. Het bijbelboek Daniël en de Openbaring van Johannes, staan of vallen gezamenlijk.

Maar de zaak wordt nog veel serieuzer en ernstiger als we beseffen met hoeveel zekerheid de visioenen van Daniël werden aanvaard in de onderwijzingen van Christus Zelf. Dr. Farrar denkt dat hij deze zaak kan afdoen met het hersenspinsel dat de verwijzing naar "Daniël de profeet" in het vierentwintigste hoofdstuk van Mattheüs, door de evangelist zelf werd toegevoegd als verklarende notitie. Maar zelfs als we deze gedachte zouden toestaan, dan nog kan elke intelligente lezer van deze passage begrijpen, dat zo'n tussenvoeging gebaseerd moet zijn op het duidelijke en onmiskenbare verband tussen de woorden van onze Heer en de visioenen van de profeet van de ballingschap. Dit is een dilemma waaruit geen ontsnapping mogelijk is. Als de Evangeliën authentiek en de waarheid zijn, dan heeft onze Heer de visioenen in dit nu in discredit gebrachte bijbelboek, wél aanvaard en Zichzelf daarmee

1 *Smith's Bible Dictionary*, artikel "Daniël".

2 *Schort Commentary*, pagina 15.

geïdentificeerd. Als de Evangelieën onbetrouwbaar en fictief zouden zijn, dan zijn de fundamenteën van ons geloof vernietigd en is het Christelijke geloof niet meer dan bijgeloof. Naar het oordeel van de decaan van Canterbury mag deze uitspraak "hoogst gevaarlijk, oneerbiedig en onverstandig" zijn, maar de waarheid ervan is niettemin helder en klaar.

"Het kan niet nadrukkelijk genoeg gezegd worden, dat het Christendom een Goddelijke openbaring is. Evenmin is het nodig te ontkennen dat, zonder een openbaring in de meest strikte zin van het woord, het geloof van een Christen zonder voldoende grondslag zou zijn. Het is maar al te gemakkelijk om een religieus systeem samen te stellen, gebaseerd op het onderwijs van de traditonele "Jezus Christus". Maar dit is niet veel meer dan een verchristelijkt Boedisme; en zeker is dit geen Christelijk geloof. Het belangrijkste feit waarop het Christendom als systeem berust is de vleeswording; en iemand die, buiten een openbaring om, gelooft in de vleeswording, is een lichtgelovig en zwak schepsel, iemand die alles zou geloven."

"De Nazarener werd algemeen erkend als de zoon van Maria. De Joden zeiden dat Hij de zoon was van Jozef. De Christenen aanbidden Hem als de Zoon van God. De stichter van Rome zou het op goddelijke wijze verkregen kind zijn van een Vestaalse maagd. En in de oude Babylonische mysteriën werd eenzelfde wijze van ouderschap toegeschreven aan de martelaarszoon van Semiramis, de officiële koningin van de hemel. Welke grond hebben wij dan, om de wonderlijke geboorte in Bethlehem anders te bezien dan deze, en nog andere aanverwante legenden uit de oudheid? Wijzen naar de opstanding uit de dood is het doorzichtig ontlopen van de gestelde vraag. Een beroep doen op menselijke getuigenissen is ultieme dwaasheid. Hier zijn we dus beland op het punt waar we oog in oog staan met iets, wat niet bij voorbaat mogelijk is doordat menselijke getuigenissen met elkaar overeenstemmen."¹

De redacteur van Lux Mundi en zijn bondgenoten proberen hier hun intelligente reputatie te redden door de autoriteit van "de Kerk" naar voren te schuiven als voldoende reden voor geloof. Deze theorie is echter een plant van uitheemse oorsprong, die gelukkig geen wortel heeft geschoten in Engeland. En terwijl de decaan van Canterbury op dit punt waarschijnlijk deze lering, waarmee Pusey House zich in haar slechte dagen vereenzelvigde, zou verwerpen, zou hij de volgende woorden ongetwijfeld beamen. Hier volgt de passage: –

"Het Christendom verzekert ons van de realiteit van bepaalde historische feiten. Uit naam van de Kerk vragen wij voor deze feiten om bijval; maar wij doen dit om redenen die tot dusverre geheel los staan van inspiratie door de evangelische verhalen. Alles wat wij in deze fase willen aantonen, is dat deze feiten historisch zijn; niet historisch in de zin van absoluut feilloos, maar over het algemeen historisch genoeg, om betrouwbaar te kunnen zijn. Alles wat nodig is om te geloven in Christus, is te vinden in de morele neiging die vatbaar maakt voor geloof en die dat, wat geloofd moet worden, geloofwaardig en aanvaardbaar maakt. Dit in combinatie met dezelfde aanvaarding van het algemeen historische karakter van de evangeliën en van de betrouwbaarheid van de andere apostolische geschriften, die het geloof rechtvaardigen dat onze Heer werkelijk uit de Maagd Maria werd geboren,"&c.²

Zulke taal is overduidelijk. De evangeliën worden niet gezien als door God goedgekeurde waarheid. Ze zijn slechts "over het algemeen historisch" en daarom net zo geloofwaardig als geschiedschrijving in het algemeen. Daarom geven ze dus overvloedig reden om de algemene feiten over het leven en de dood van Christus te geloven. Maar wie ontkent deze feiten dan? Zij zijn te vinden in de Koran en in de geschriften van de Rabbi's, zowel als in onze Christelijke literatuur. Op welke grond kunnen wij dan ons geloof in de geestelijke feiten rechtvaardigen, waaraan deze algemeen bekende feiten heel hun betekenis te danken hebben? "Uit naam van de Kerk vragen wij voor deze feiten om bijval", is het

1 "A Doubter's Doubts about Science and Religion" (De twijfels van een twijfelaar over wetenschap en religie), pagina 76.)

2 Lux Mundi, pagina 340.

enige antwoord waartoe wij ons verwaardigen. Laat iemand zijn oordeel maar eens opschorten en zich buigen voor zijn Priester, en hij zal snel *"de morele neiging die vatbaar maakt voor geloof en die dat wat geloofd moet worden geloofwaardig en aanvaardbaar maakt"* ontvangen. En of het voorwerp van zijn aanbedding nu Boeddha, of Mohammed of Christus was, het resultaat zal hetzelfde blijken te zijn!

"Maar", zo kraait dr. Farrar vervolgens,

*"Ons geloof in de vleeswording en in de wonderen van Christus, berust voor ons op overweldigend bewijs dat herhaaldelijk aan onderzoek is onderworpen. Buiten elke persoonlijke bevestiging of innerlijke overtuiging door de Geest om, kunnen we aantonen dat dit bewijs niet alleen wordt ondersteund door de bestaande verhalen, maar ook door myriaden onafhankelijke getuigenissen."*¹

Over ons geloof dat een engel aan Daniël verscheen wordt minachting uitgegoten en ons wordt zelfs niet toegestaan om te geloven dat in de Hof van Getsemane een engel kwam om onze Heer en God te dienen.² Maar als wij, als logisch gevolg van deze lering, zouden wijfelen aan de realiteit van de verschijning der engelen in Bethlehem, dan zou de verontwaardiging van deze leraar zich uiten in hysterisch en zinloos geschreeuw.

Want de kwestie die hier in feite aan de orde wordt gesteld is, of de eerste hoofdstukken van het evangeliieverhaal wel de waarheid zijn. Ik verwijs hier naar Mattheüs 1:18-25 en in het bijzonder naar het laatste vers. Voor de feiten die daar zijn vastgelegd, bestaan in heel de wereld maar twee getuigen en de getuigenissen van Maria en Jozef komen alleen tot ons middels deze verhalen, die, zoals ons wordt wijsgemaakt, onbetrouwbaar zijn en gecorrumpeerd door fouten. Dr. Farrar wil ons echter verzekeren dat het bewijs hiervan *"overweldigend"* is, terwijl toch de woorden van onze Heer Zelf niet als authentiek moeten worden gezien. Over de echtheid van de visioenen van Jozef en de feitelijke trouw en reinheid van Maria, worden we verondersteld onze eigen genoegdoening te vinden, ten eerste door *"persoonlijke bevestiging"*, ten tweede door *"innerlijke overtuiging door de Geest"*, ten derde door *"bestudering van de bestaande verhalen"* – precies die verhalen die hij zo minacht – en ten slotte door *"tienduizenden onafhankelijke getuigenissen"*! Hierover in discussie gaan is onmogelijk, want de schrijver begeeft zich hier buiten het terrein van de redelijkheid en neemt hiermee afscheid van gezond verstand.

Het standpunt van de Christen is duidelijk. Hoewel hij gelooft in het onzichtbare en het onbewijsbare, is zijn geloof toch echt rationeel. Want, als God iets openbaart, dan is het geloven van die openbaring het verstandigste wat men kan doen. Ik kan hier niet de redenen bespreken, waarom een gelovige zegt zo'n openbaring te hebben ontvangen.³ Ik constateer hier alleen het feit dat dit het houvast is van de Christen en als hij dit beaamt, dat zijn positie onaantastbaar is. Maar als de aannemelijkheid van die gedachte eenmaal is vernietigd, dan zal elke vrije denker terugvallen op scepticisme als zijnde *"de verstandigste houding van een denkende geest tegenover het bovennatuurlijke"*. Daarmee zakt het verhaal over de vleeswording opeens tot het niveau van een Galilese legende en ons Christelijke geloof tot het meest minderwaardige bijgeloof.

Het is niet zo dat het verwijderen van twijfelachtige delen uit de canon noodzakelijkerwijs moet leiden tot de vermindering van geloof in wat overblijft. Maar, zoals al eerder benadrukt, als het bijbelboek Daniël moet worden uitgewist, dan moet de Openbaring van Johannes dat lot delen en

1 Pagina 40.

2 Volgens dr. Farrar bestaat hiervoor geen bewijsgrond, behalve de bijgelovige fantasie van de drie discipelen, die nog half in slaap waren! – *The Life of Christ*, hoofdstuk 57. Welke echtheid kunnen wij dan nog verlenen aan de woorden die onze Heer gezegd heeft tijdens Zijn hevig lijden? Hoe kunnen wij dan dit hele verhaal nog vertrouwen? Zo worden de evangeliën (om met de woorden van de criticus te spreken) niets meer dan een charmante, verheffende roman!

3 Dit zou natuurlijk de hele kwestie van "het ontvangen van de Geest" te berde brengen, die onmogelijk hier besproken kan worden. Men zie pagina 2 ante.

als onvermijdelijke consequentie van hun uitsluiting moeten talloze passages in de evangeliën en de brieven worden herschreven. Sommigen zullen denken dat dit proces, in eerbiedige handen, niet hoeft te leiden tot het ondermijnen van het karakter van de Bijbel als geheel, maar allen zullen moeten toegeven dat dit onherroepelijk de Bijbel zal verzwakken. Dit pleidooi is ook geen excuus om vast te klampen aan dat wat twijfelachtig is. Het is uitsluitend bedoeld als protest en waarschuwing tegen de roekeloosheid en lichtzinnigheid van de criticus.

Sommigen zullen deze reactie op dr. Farrars "*Book of Daniel*" misschien beschouwen als een goedkope en schrale overwinning. Want, zo zullen zij benadrukken, als deze aanval was toevertrouwd aan een kundigere aanvoerder, dan zouden de tegenwerpingen anders zijn geweest. Deze gedachte is niet houdbaar. Terwijl elk jaar dat voorbijgaat nieuw bewijsmateriaal aan het licht brengt dat de authenticiteit van het bijbelboek Daniël bevestigt, raakt de schatkist van de criticus verder uitgeput.

Wij hebben geen bekwamer of meer vertrouwde afgezant van de "Hogere Schriftkritiek" dan Professor Driver uit Oxford, maar toch vinden we in zijn *Introduction* geen enkele validering voor zijn formidabele aanklacht tegen het bijbelboek, maar deze is wel te vinden op de pagina's van zijn apparatus criticus. Dr. Farrar heeft op zijn beurt al deze daarin opgeslagen moeilijkheden en tegenwerpingen gekopieerd. De mantel van retoriek waarin zij verschijnen is van zijn eigen hand, maar, zoals we hebben gezien, zijn poging om originele bijdragen aan de lijst toe te voegen, is niet anders dan een fiasco. De moeilijkheden en tegenwerpingen hebben wij hier besproken en beantwoord. Sommige daarvan bleken onrealistisch te zijn en geen enkele gaf uitsluitel; en aan de andere kant is positief bewijs aangevoerd dat meer dan opweegt tegen zelfs nog talrijker en heftiger bezwaren.

Deze bladzijden zijn niet bedoeld voor dat soort mensen, dat plezier heeft in alles wat de Bijbel kan ondermijnen. Deze bladzijden doen een beroep op de veel grotere groep liefhebbers van de waarheid, die, hoewel ze weigert te buigen voor overlevering of autoriteit, eerlijke kritiek en discussie verwelkomt en altijd bereid is om met een geopend hart elk redelijk verweerschrift van de Heilige Schrift te aanvaarden. Als de Bijbel met de eerlijkheid behandeld werd, die aan elke heidense klassieker wel wordt verleend, of zelfs aan elk ander werelds geschrift, wat zou het dan gemakkelijk zijn om elke moeilijkheid te wederleggen! Maar als het de opzettelijke bedoeling is om Daniël in discredit te brengen en om diens onjuistheid te bewijzen, dan is geen enkele vinding te grof, ik had bijna gezegd, te verdorven. Het hier aangeboden bewijsmateriaal dat dit bijbelboek niet alleen echt is, maar zelfs van Goddelijke autoriteit, is overweldigend. En als later, na verder onderzoek en door uitgebreidere wetenschap, bijgeval mocht blijken dat het boek "grote fouten" bevat, dan is de opdracht voor oprechte critici om dit te behandelen als vervalsingen van de tekst of apocriefe toevoegingen.¹ Het is een vreemd en bijna ongelooflijk feit dat als het over dit onderwerp gaat, "verlichte en vooraanstaande mensen" niet bij machte blijken te zijn om hun blik ruim te houden.

1 Ex. gr., Daniël 6:28 werd duidelijk niet door Daniël zelf geschreven en deze interpolatie zou mogelijk ook de voorafgaande verzen kunnen omvatten.

Appendix

Opmerking 1

zie pagina 71 ante.

Omdat de interpunctie in Daniël 9:25 twijfelachtig is, heb ik deze passage weergegeven zonder enig leesteken. De revisoren besloten bij meerderheid van stemmen de Masoretische interpunctie aan te houden. Deze interpunctie werd door decaan Farrar overgenomen, die niet inzag dat dit fataal was voor zijn theorie over Daniël als speudepigraaf. De op die wijze gelezen passage schijnt de periode, waarin Jeruzalem een bewoonde stad zou blijven, te beperken tot 62 "weken". Maar het is vrijwel zeker dat geen enkele Jood, "*schrijvend in de dagen van de Seleucidische tiran, en die zijn landgenoten moed wilde inspreken en hen in hun lijden wilde vertroosten*", woorden zou gebruiken waaruit begrepen zou worden dat de vernietiging van hun heilige stad op handen was. Ervan uitgaande dat het bijbelboek Daniël echt is, maakt de interpunctie van de Herziene Editie de betekenis van deze passage wel moeilijker, maar ze kan deze niet veranderen. Want aangezien $7 + 62 + 1$ samen 70 vormen, is het evident dat de genoemde kortere perioden onderverdelingen zijn van de 70 weken van de profetie. Het is daarom duidelijk dat de 62 weken volgen op de 7 weken, en dat de dood van de Messias (volgens vers 26) zou zijn aan het einde van de 69e week. Zoals iedereen weet, staan in de oude Hebreeuwse geschriften geen leestekens en het invoegen hiervan is grotendeels een kwestie van redigeren.

En bovendien: "*De overlevering, of, zoals het gewoonlijk wordt genoemd, de Masoretische tekst van het Oude Testament, is tot ons gekomen in manuscripten die niet erg oud zijn en die allemaal door dezelfde redactie zijn geredigeerd*". (Voorwoord bij de Herziene Editie) Bij het accepteren van de Masoretische interpunctie van Daniël 9:25, hebben de revisoren het algemene critische axioma gehanteerd dat, van verschillende lezingen, de moeilijkste de voorkeur verdient. Maar die regel is natuurlijk niet toepasbaar, wanneer de moeilijke lezing kan worden verklaard. En aangezien in dit geval een heel kleine verandering in de interpunctie voldoende was om de Messiaanse verwijzing in deze passage te verdoezelen, hoewel onmogelijk te vernietigen, is het onvermijdelijk om de Joodse redacteuren te verdenken van een poging het overweldigende gewicht aan bewijs, dat het bijbelboek Daniël biedt aangaande de waarheid van het Christelijke geloof, af te zwakken.

Er behoeft daarom geen aarzeling te bestaan om terug te keren naar de interpunctie die de goedkeuring heeft van de Authorised Version en de vooraanstaande Commissie van Revisoren en naar de kantlijn van onze eigen Revised Version.

Ik wil hier alleen nog aan toevoegen dat, of het bijbelboek Daniël nu gezien wordt als een Goddelijke profetie of als literair bedrog, de gedachte, dat zo'n voorzegging van zegen over de Joden had kunnen worden gedaan zonder enige verwijzing naar hun Messias, zo belachelijk is, dat het slechts tijdverspilling zou zijn om erover te discussiëren. De kracht hiervan is volledig afhankelijk van het feit dat de Messias verscheen en werd "uitgeroeid" op precies dat tijdstip dat door de profetie was aangewezen – namelijk "na de tweeënzestig weken" – dat wil zeggen aan het einde van de 69ste week van die periode. Met andere woorden, de dood van de Messias zou plaatsvinden 483 jaar na het uitgaan van het bevel om Jeruzalem te herbouwen.

Opmerking II

Zie pagina's 81 en 84 ante.

Net zoals in apostolische tijd onjuiste overleveringen de betekenis verduisterden van de Eerstelingen als type en profetie van de opstanding, zo vernietigden de in de Joodse chronologie aanwezige fouten de morele waarde van Daniëls getuigenis over de waarheid van het christelijke geloof; en als de kracht van dat getuigenis zelfs al in apostolische tijd zoek raakte, dan is het vandaag de dag nog hopelozer. Er is meer voor nodig dan een algemene verhandeling om de gewone man te beïnvloeden

of te overtuigen. En dit is nu precies de positie waarin de goedbedoelde maar verkeerde ijver van Christelijke uitleggers en "vredestichters" de belangrijke profetie in het negende hoofdstuk van Daniël hebben gebracht. Theologen hebben niet voldoende vertrouwen in de Bijbel en in plaats van het bestaan van nijpende, schijnbaar onoplosbare vragen te aanvaarden, is men eerder geneigd toevlucht te nemen tot de meest wilde veronderstellingen, in een poging uitleg te geven.

Alleen door toedoen van vertegenwoordigers van het Christelijke geloof zijn er twijfels gerezen met betrekking tot één enkel jaartal, dat verband houdt met het vraagstuk over de zeventig weken. Aan hen hebben we het te danken dat de hele vraag nu met zo'n mist van verwarring omhuld is, dat deze profetie, voor zowel Kerk als wereld, bijna verloren is gegaan. Het begin van het tijdperk zou, zo werd gezegd, "*het uitgaan van het gebod om Jeruzalem te herstellen en te bouwen*" zijn. Deze woorden kunnen een geheime en Goddelijke verordening impliceren; maar de reële gebeurtenis was het edict van Artaxerxes Longimanus in zijn 20ste jaar, op grond waarvan de stad ook werkelijk herbouwd werd. Maar toen men zag dat het tijdperk, berekend vanaf dat jaar, zo dacht men, niet goed uit zou komen, hielden anderen het ervoor dat het edict uit het 7de jaar van de koning bedoeld werd, hoewel hierin helemaal niet wordt verwezen naar de herbouw van de stad; anderen, vervallend in de fout van Ctesias, namen het op zich om zelf een chronologie te brouwen van de regeringsperiode van Artaxerxes. Maar het jaartal van de Slag bij Actium staat niet vaster dan dit jaartal, de terminus a quo van dit profetisch tijdperk. De terminus ad quem kan met evenveel zekerheid worden vastgesteld.

In heel de geschiedenis, kerkelijk of werelds, is er geen chronologisch moment met zoveel zekerheid vastgesteld, als het moment dat in de eerste verzen van het Lukasevangelie gevonden wordt. Het vijftiende jaar van Tiberius was in de dagen van de evangelist net zo vaststaand, als bij ons het vijftiende jaar van koningin Victoria. En in dat jaar nam elk van de daar genoemde personen precies die plaats in, die hem of haar in die verzen wordt toegeschreven. Op die manier staat het absoluut vast dat het Dienstwerk van onze Heer begon in het laatste gedeelte van het jaar 28 na Christus, waardoor het voor ons mogelijk is om het jaar van zijn kruisiging te bepalen, namelijk het jaar 32 na Christus. Maar ook hier hebben geloofsverdedigers en "vredestichters" weer onnoemelijk veel moeilijkheden veroorzaakt; en hoewel elk daarvan opgelost en tot zwijgen gebracht kan worden, zouden voor die discussie hele boekdelen nodig zijn. Ik neem hierbij de vrijheid om de lezers te verwijzen naar mijn boek *The Coming Prince* (de komende vorst), of naar *The Seventy Weeks of Daniel* (de zeventig weken van Daniël), waarin ik heel dit onderwerp uitvoerig behandeld heb.

Het is zinloos om de verwachting te koesteren dat velen in deze discussies geïnteresseerd zijn. Van studenten en wetenschappers verwacht ik echter toch de nodige erkenning voor het feit dat deze profetie, voorzover deze in verband staat met de Messias, letterlijk werd vervuld. En van het bewijs dat daardoor geleverd wordt van de authenticiteit van het bijbelboek Daniël.

Opmerking III

Zie pagina's 34, 35 ante.

Het volgende is de weergave van professor Sayce van het (onontcijferbare) slotgedeelte van de analytische inscriptietafel: –

"Op de veertiende dag van de maand werd Sippara zonder strijd veroverd; Nabonidus vluchtte. Op de zestiende dag kwamen Gobryas (Ugbaru) en de soldaten van Kores zonder strijd Babel binnen. Daarna werd Nabonidus gevangen genomen, nadat hij in Babel gebonden was. Aan het einde van de maand Tammuz bewaakten speerwerpers uit Koerdistan de poorten van E-Saggil; de diensten in E-Saggil werden niet stilgelegd, noch in de andere tempels en er werd geen speciaal festijn gehouden. Op de derde dag van de maand Marchesvan (oktober) deed Kores zijn intrede in Babel. Meningsverschillen werden in zijn aanwezigheid opgelost. Kores bracht vrede in de stad; Gobryas, zijn gouverneur, riep vrede uit voor heel de provincie Babel. Hij benoemde gouverneurs in geheel Babylonië. Vanaf de maand Chisleu tot de maand Adar (november tot februari) keerden de goden van het land Akkadië, die

Nabonidus naar Babel had laten brengen, terug naar hun eigen steden. Op de elfde dag van de maand Marchesvan, verbleef Gobryas aan de oever van de rivier. . . . De echtgenote van de koning stierf. Van de zevenentwintigste dag van Adar tot de derde dag van Nisan was het land Akkadië in diepe rouw; alle mensen sloegen zich op het hoofd. Op de vierde dag leidde Kambyses, de zoon van Kores, de begrafenis in de Tempel van de Scepter van de Wereld. De priester van de Tempel van de Scepter van Nebo, die de scepter (van Nebo in de tempel van de god) opheft, gekleed in een Elamitisch gewaad, nam de handen van Nebo, . . . de zoon van de koning (Kambyses) (offerde) vrijwillige offeranden, tot tien keer het volledige (gebruikelijke bedrag). Hij bracht het beeld van Nebo tot de tempel E-Saggil. (Hij offerde het gebruikelijke aantal) slachtoffers in het aangezicht van Bel, tot tien keer toe."

Als dit was, wat het beweert te zijn, de vertaling van onbetwifelbare woorden van de inscriptie, dan zou de naam van professor Sayce een redelijke garantie zijn voor de juistheid ervan. Maar de lezer zal natuurlijk verbaasd zijn te vernemen dat de tafel met de inscriptie zo beschadigd en kapot is, dat de tekst hier en daar moest worden hersteld en dat de juistheid van de door professor Sayce uitgevoerde reconstructie op vele punten nogal twijfelachtig is. Ik zal mijzelf echter beperken tot één punt van cruciaal belang. De heer Pinches van het Brits Museum, die deze tafel het eerst heeft ontdekt, is er absoluut duidelijk over dat de vertaling "de echtgenote van de koning stierf" niet gehandhaafd kan worden. In een brief aan de eerwaarde John Urguhart, wiens recente werk *The Inspiration and Accuracy of the Holy Scriptures* (de begeestering en accuraatheid van de Heilige Schrift) handelt over het dispuut omtrent het bijbelboek Daniël, schijft hij het volgende¹; ik laat de tekens in spijkerschrift weg: -

"Professor Sayce heeft een suggestie van professor Schrader overgenomen. De karakters kunnen betekenen . . . "en de vrouw van", maar kunnen ook zijn . . . en, of (zoals ik het eerst las) . . . "en de zoon van". Deze laatste verbeterde lezing heb ik ongeveer vier jaar geleden voorgesteld, en ds. C. J. Ball en dr. Hagen, die de tekst samen met mij onderzochten, namen deze mening over. Dr. Hagen schreef over het onderwerp in Delitzsch's Beiträge, deel 1. Of we nu lezen "en de koning stierf" of "en de zoon van de koning stierf", komt op hetzelfde neer, aangezien beide uitdrukkingen zouden kunnen verwijzen naar Belsazar, die na de vlucht van zijn vader natuurlijk hoofd van staat was."

Het volgende uittreksel komt uit het artikel "Belsazar" van de hand van dezelfde schrijver in de nieuwe editie van *Smith's Bible Dictionary*: -

"Zoals bekend, werd Belsazar, volgens Daniël 5, gedood gedurende de nacht. Xenophon (Cyropaedia 7:5, 3) vertelt ons dat Babel gedurende de nacht door Kores werd ingenomen, terwijl de inwoners uitbundig feest vierden, en dat de koning werd gedood. Dus vinden we in de Babylonische Kronieken, regels 22-24, de verklaring dat "in de nacht van de 11de Marchesvan, trok Ugbaru (Gobryas) op tegen (Babel) en de koning stierf. Vanaf de 27ste van Adar tot de 3de van Nisan was er geweest in Akkadië. Alle mensen lieten het hoofd hangen." Het karakter in het bovenstaande uittreksel, waaraan het meest getwijfeld wordt, heeft de betekenis van het woordje "en". Dit karakter in kwestie, behoort bij een grote groep karakters, die alle de betekenis van dat woordje hebben. Nader onderzoek van het originele karakter laat echter zien dat het mogelijk is dat het twee lettertekens zijn in plaats van één - namelijk het kleinste letterteken voor "en", en het karakter tur, dat in dit verband zou staan voor u mâr, "en de zoon van". In dat geval zou de zin als volgt luiden: "en de zoon van de koning stierf". Het geweest in Akkadië is dan precies dat wat in de lijn der verwachting ligt als we in overweging nemen dat hij daar vele jaren bij zijn leger verblijf had gehouden en dat hij zichzelf geliefd had gemaakt doordat hij aan de Akkadische tempels veel vrijheid verleende. En zelfs als we even aannemen, dat de oorspronkelijke manier van lezen de juiste is, dan nog is het niettemin mogelijk dat deze passage wijst op Belsazar; want Berosus vertelt dat Nabonidus gespaard werd toen hij zich aan Kores overgaf en dat aan hem een vorstendom of landgoed in Karmanië gegeven werd, waar hij is gestorven. Het is

1 Ik ben de heer Urquhart zeer verplicht voor het mij ter beschikking stellen van deze brief.

daarom hoogst waarschijnlijk dat Belsazar zelfs door de Babyloniërs als koning werd gezien, zeker na de overgave van zijn vader. Door deze verbeterde ontcijfering van de Babylonische tekst kan het niet anders dan Gobryas te identificeren met Darius de Meed (als we ervan uitgaan dat het laatste vers van het vijfde hoofdstuk van Daniël ook echt hoort bij dat hoofdstuk en geen deel uitmaakt, zoals in het Hebreeuws, van hoofdstuk 6), omdat hij wordt genoemd in de Babylonische Kronieken en in direct verband wordt gebracht met de dood van de koningszoon (of de koning, al naargelang). Deze niet moeiteloze identificatie wordt enigszins ondersteund door Daniël 6:2, waar wordt gezegd dat "het Darius goed dacht, dat hij over het koninkrijk stelde honderd en twintig stadhouders," waarvan we de parallel vinden in de Babylonische Kronieken, waar staat dat, nadat Kores vrede had beloofd aan Babel, "Gobryas, zijn gouverneur, gouverneurs aanstelde in Babylonië."

Ik ben verplicht aan mr St. Chad Boscauwen voor de volgende opmerking over ditzelfde onderwerp: –

"Door de deplorabele toestand van het laatste gedeelte van de inscriptietafel, is het buitengewoon moeilijk om de gebeurtenissen op volgorde te zetten en ook om in sommige gevallen de betekenis van de zinnen goed te begrijpen. Voorzover ik kan zien lijkt de loop der gebeurtenissen als volgt te zijn. Sippara werd ingenomen op de 14de Tammuz en twee dagen later Babel. Nabonidus was gevlucht, maar werd nog steeds door de grote meerderheid van de bevolking als koning erkend, vooral door rijke handelsmaatschappijen zoals de firma Egibi, die haar contracten bleef dateren in de jaartelling van zijn regeringsperiode. In Sippara schijnen de mensen Kores eerder als koning aanvaard te hebben, dan in Babel, daar de tafels met het jaar van zijn troonsbestijging alle, met één uitzondering waarvan de oorsprong onbekend is, afkomstig zijn uit Sippara. Op de 3de Marchesvan trok Kores Babel binnen en benoemde Gobryas (de prefect van Gutium) tot "prefect der prefecten" (pikhat-pikhate) van Babel; en hij (Gobryas) benoemde de andere prefecten. Het zodanig lezen van deze zin is volstrekt rechtmatig. Kores schijnt zich alleen zelf bezig gehouden te hebben met het herstel van het godsdienstig bestel en met het installeren van de goden, die meegebracht waren naar Babel, in hun eigen tempels. Hierna vinden we een opmerkelijke passage. Volgens Sayce staat er "de vrouw van de koning stierf"; maar Hagen leest "de zoon van de koning". Ik heb zelf deze inscriptietafel onderzocht en hoewel de tafel op deze plaats gebroken is, denk ik dat de meest waarschijnlijke lezing hier is ... de zoon, en niet de vrouw ..."

"In Daniël 6:1 lezen we, "Darius, de Meder nu, ontving het koninkrijk, omtrent twee en zestig jaren oud zijnde". In een tweede passage is dit echter aangepast. Daar lezen we "In het eerste jaar van Darius, den zoon van Ahasveros, uit het zaad der Meden, die koning gemaakt was over het koninkrijk der Chaldeeën;" (9:1) en ook "En het dacht Darius goed, dat hij over het koninkrijk stelde honderd en twintig stadhouders," (6:2) Ik kan niet anders zeggen dan dat we hier de exacte parallel vinden met de gebeurtenissen in verband met Gobryas. Gobryas was, zoals ik zal laten zien, een Manda – waartoe ook de Meden werden gerekend, want Astyages, onbetwist een Medische koning en heerser over de Medische hoofdstad Ecbatana, wordt ... een soldaat van de Manda, of barbaren genoemd. Op de 3de Marchesvan in 538 voor Christus wordt hij – na de verovering van het koninkrijk op 16 Tammuz – benoemd tot "prefect der prefecten"; en hij benoemt de andere prefecten van het koninkrijk. Hij regeerde niet langer dan één jaar, eindigende in hetzij de maand Adar in 538, of in het begin van 537 voor Christus. De afloop blijft in het duister door de breuken in de inscriptietafel. ..."

"Als dus Gubaru of Gobryas al prefect was van Gutium voor zijn verovering van Babel in 538 voor Christus, dan kan er helemaal niets tegenin te brengen zijn dat hij een Mediër was; en als Astyages werd afgezet bij een opstand, waarbij hij gevangen werd genomen door de rebellen en overgedragen aan Kores (Chronicle Inscription), dan is het zeer waarschijnlijk dat Gobryas de aanvoerder was van de opstand. Voor mij lijkt hij zeker op alle manieren te voldoen aan alle voorwaarden om dezelfde te zijn als Darius de Meder ... "

Ik zal er dit alleen nog aan toevoegen: met het oog op de uitspraken van deze twee getuigen, beiden uitermate deskundig en door en door onpartijdig, is het niet gemakkelijk om onze gevoelens van verontwaardiging en verbazing over het dogmatisme van de critici in bedwang te houden.